

A biztonság intézménye és a rendőrség

A társadalmaknak szükségük van közös valóságra. Ez teszi ugyanis lehetővé minden polgár, minden intézmény, szakma stb. számára, hogy a saját valóságaikat egymásra vonatkoztassák, és közös értelmezést találjanak mindarra, ami velük történik. Nem is nagyon tekintetjük társadalomnak azt, amelyik nem képes közös valóságot kialakítani. Abban a társadalomban, amelyikben a különféle csoportok saját valóságai kizárják egymást és ezért képtelenek a konszenzusra, a konfliktusok nagyobb valószínűséggel vezetnek konfrontációkhoz. Amennyiben ez az eset áll fenn, a rivalizáló csoportok a saját valóságukat akarják egymásra kényszeríteni, ez pedig elkerülhetetlenül a társadalmi összezapások állandósulásához vezet.

A közös valóság kialakításának és a konfliktusok kezelésének módja kölcsönhatásban áll egymással. Ennek megfelelően logikailag a közös valóság lehet oktrojált, vagyis az erősebb csoport rákényszerítheti a saját valóságát a többiekre, ekkor minden jelenségnek csak egyetlen jelentése, minden konfliktusnak csak egyetlen jó megoldása van (l. pl. a 19–20. századi osztályharcok időszakát). Lehetséges az is, hogy a saját valóságok úgy tekintsenek egymásra, mint amelyek mind egyetlen közös alapra támaszkodnak, és a konfliktusaik megoldásának kulcsa éppen ezért az a konszenzus, ami ebből a közös alapból ered. Mivel azonban a saját valóságokat immár nem nyomja el a hatalom, azok a valóság szféráiként jelennek meg. A közös valóság ebből következőleg a többszörös valóságból eredő eltérő értelmezések folytonos egyeztetését, konszenzusát kívánja. A 20. század közepétől ez a közös valóság jellemző formája. Létrejöhethet azonban a közös valóság úgy is, hogy a társadalmi szereplők nem hierarchiába és nem is szférákba rendeződnek, a konfliktusok és a problémák kezelését nem a hatalom egyik vagy másik intézményéhez rendelik, hanem egyszerre többen is foglalkoznak vele (*multi-agency approach*). A társadalmi valóság *multimodális* jellegűvé válik, azaz ugyanazok a folyamatok és jelenségek ugyanabban a pillanatban sokféleké, és többé nincs egyetlen mód, ahogyan a világ van.¹ Nem a többféle értelmezés lehetőségéről, hanem az értelmezett sokféleségéről van szó. Nem létezik egyetlen magánvaló, megismerésre váró valóság, amelyről, ha eléggé ügyesek és okosak vagyunk, megtudhatjuk az igazat.

¹ „Goodmannek igaza van, amikor azt mondja, hogy nincs egy Mód, ahogyan a Világ Van, és ezért nincs egy mód, ahogyan pontosan megjeleníthetnék” (Rorty 1998: 21).

A multimodális valóságban *ugyanaz* a dolog, jelenség, cselekvés, esemény *egyszerre sokféleképpen van*, nem a hegeli dialektika értelmében, ahol az ellentétébe átcsapva tagadja az előző alakját vagy módusát, tehát nemcsak az időben elmozdulva, hanem *elve sokféle*. A sokáig a tudomány középpontjában álló egyetlen diszjunktív jellegű valóságtól eltérően a multimodális valóság *konjunktív, megengedő, egyesítő jellegű*, ahol valamennyi lehetőség egyidejűleg valósulhat meg. Ebből következően minél egyértelműbben fogjuk fel a társadalmi valóságot, annál hamisabb képzeteket alakíthatunk ki róla, viszont minél inkább figyelembe vesszük létezésének sokféleségét, annál nehezebben lesz leírható. Valójában nem a multimodalitás jön létre a történések és események sokaságából, hanem belőle ered azok variabilitása.

A saját valóságok elkerülhetetlenül találkoznak egymással, együttműködnek vagy éppen harcban állnak, de egy társadalmon belül nem kerülhetik ki egymást. Ebből következően a közös valóság *labilis, dinamikus* és folyton *változó*. A közös valóság, ahogy egyetlen más valóság sem létezik, mielőtt megkonstruálták volna,² nem jöhet létre másként, mint a saját valóságok küzdelmeként, konszenzusaként vagy kooperációjaként, amely aztán intézményekben ölt testet. Az intézmények feladata, hogy a közös valóságot ideiglenesen stabilizálják, miközben fenntartják a dinamikáját. A közös valóság maga is többszörösen konstruált, a hatalom önállóan is létrehozhat olyan valóságot, amelyet a rendelkezésére álló eszközökkel dominánssá és így közösség igyekszik tenni a társadalomban. A biztonság mindenkor a közös valóság egy faktora, amelyet egy egész intézményrendszer garantál, illetve alkot újra nap mint nap.

A biztonság nem állapot, amelyet el lehet érni, nem egy mérce, mondjuk olyan, amelyen a jogszabályok megsértésének mennyisége vagy súlyossága alkotja a léptéket. A legáltalánosabb értelemben véve a biztonság az, ahogyan egy település, egy régió vagy egy ország polgárai és intézményei értelmezik-kezelik az őket közvetlenül vagy áttételesen érintő eseményeket, ahogyan azokból folyamatokat vetítenek maguk elé, és ahogyan ennek alapján megítélnék embereket és cselekedeteket. A biztonság változó alakzatú társadalmi intézmény, amelyet annak érdekében alkotnak meg a társadalom tagjai, hogy a benne rögzített szempontok alapján osztályozzák azokat az eseményeket, amelyek a hatalom adott típusának reprodukciójára hatással lehetnek. Ennek során eltérő értékű eseménymozgásokat definiálnak, amelyek különbözőképp illeszkednek az elfogadhatónak tartott avagy éppen megkövetelt eseménystruktúrához. Vagyis a biztonság az a konstrukció, amely a cselekvőket és a lehetséges eseményeket egy meghatározott, az adott társadalomra érvényes összefüggésbe szerkeszti.

Amennyiben a biztonság az a társadalmi intézmény, amely a hatalom adott típusának reprodukcióját eredményezi, annyiban társadalmi probléma minden olyan esemény vagy folyamat, amely veszélyezteti ezt a reprodukciót. A társadalmi problémák felől nézve tehát a biztonság alkotja a problémamentes események halmazát, ez pedig lehetővé tette a biztonság negatív definiálását, ami sokkalta fontosabb volt a társadalomtudományban, mint a biztonság jelentésének pozitív kifejtése. A 19. században és a 20. század elején, amikor a társadalmat élő organizmushoz hasonlatosnak képzelték (lásd Spencer 1987: 449–462), a társadalompatológia elmélete „betegségként” definiálta a problémákat és „egészségként” a biztonsá-

² Hogy egyetlen valóság sem létezik eleve, nem mond ellent annak, hogy a valóság eleve multimodális. Ugyan- is az az állítás nem a létezésére, hanem a létezésének módjára vonatkozik. A valóság módusza szerint eleve sokféle, azaz lehetetlen, hogy másként jöjjön létre. Vagyis nem jöhet létre/nem hozható létre egy-értelműként, csak is multimodálisan.

gos állapotot (lásd pl. Freeman 1921; Smith 1912). Azt I. világháború után a dezorganizációs elmélet (lásd pl. Park, Burgess és McKenzie 1925) azonban már nem organizmusként, hanem organizációként fogta fel a társadalmat, és a társadalmi problémákat is ennek a szervezetnek a működési hibájaként értelmezte. A „normál” állapot ebből következőleg a jól szabályozott szervezet szabályos működésének következménye lett, korántsem volt egyértelmű azonban, hogy hogyan is kell ennek kinéznie. Ugyanezt figyelhetjük meg a feszültség-, ismertebb nevén a deviancia-, majd az értékkonfliktus- (Fuller és Myers 1941) és a címkézéseméletnél is (Becker 1963). Merton elemzéséből teljesen világosan bontakozik ki a normák és az eszközkhöz való hozzáférés közötti feszültségre adott nonkonform válaszok társadalmi szerepe, viszont alig foglalkozik a konformitás kérdésével (Merton 2002: 203–243). Őt – mint mondja – a deviáns viselkedés formái érdeklik. Talán nem véletlen, hogy a jogászok voltak azok, akik megpróbálták pozitíve megfogalmazni a biztonságot. Megoldásuk egyszerű és bizonyos szempontból magától értetődő volt: a jogszabályok betartása – mondták – azonos a biztonsággal (Szamel 1998). A kutató számára azonban ez több kérdést vet fel, mint amennyit megold, hiszen ennek alapján biztonságként értelmezhető bármely politikai hatalom bármilyen tartalmú törvényeinek betartása, holott a kérdés valójában az, miféle hatalmat őriznek és működtetnek a törvények. Ezenkívül a jogászok definíciója semmilyen választ nem ad arra a kérdésre, hogy miért pont ezeket a szabályokat fogalmazták törvénybe a politikusok? És miért gondolják, hogy pont a törvények őrzik a biztonságot, és valóban őrzik-e? Ez a definíció negligálja a társadalmi együttélés és kooperáció számos tényezőjét, és valójában csupán az egyik biztonságkoncepción belül releváns. A pozitív definíció tehát veszélyekkel jár, ha normatív követelményként fogalmazzák meg.

A társadalmi problémák és a biztonság fogalma nem létezik egymás nélkül. Bármilyen formát öltsenek is, mindig a feltehetőleg változásokat eredményező és az egyének, csoportok, szervezetek számára szokásos állapot, illetve folyamat fennmaradását valószínűsítő események halmazát vonatkoztatják egymásra. Önmagában egyiknek sincs előjele, a szokásos lehet akár elviselhetetlen is, a változás pedig hozhat akár csupa jót is. Vagyis a vonatkoztatási pontok fogják eldönteni, hogy e két eseményhalmaz-típus egymáshoz viszonyításából milyen biztonságkonstrukciót alakítanak ki. Áttekintve a társadalmi problémák és a biztonságkonstrukciók történetét, arra a következtetésre juthatunk, hogy a legfontosabb vonatkoztatási pont feltehetőleg a legszélesebb értelemben vett hatalom volt, és a vonatkoztatás eltérő módjai, szempontjai, valamint a jellegzetességeik szerint osztályozták a különböző korszakokban az eseményhalmazokat és alakították ki belőlük a társadalmi problémák és a biztonságkonstrukcióit.

A rendőrség mint intézmény

Annak ellenére, hogy a biztonság és a rendőrség a jogi és közgondolkodásban is szorosan összekapcsolódik, korántsem egyszerű megmondani, mi a rendőrségben az a tényező, amely képes összekapcsolni az egymással ellentétes intézményi formákat, és amelyből megalkotható a definíciója. Vannak, akik rendszeresen és szándékosan összekeverik a rendőrséget mindazokkal a szervezetekkel, amelyeket a történelemben bármikor az *alattvalók* ellenőrzésére használtak és *erőszakot* alkalmazhattak. Véleményem szerint azonban nemcsak elhibázott, de társadalmi hatásait tekintve is káros a rendőrséget az erőszak alapján definiálni (lásd

ehhez Krémer 1998: 28–30). A mai értelemben vett rendőrségről csak 1829, a Scotland Yard létrehozása óta beszélhetünk, de még ezt szem előtt tartva is meglehetősen nehéz feladat a rendőrség valamennyi azóta létrejött változatára érvényes meghatározást adni. A 19. század eleje óta végbement nagymértékű változások ellenére mégis van valami, ami összeköti egymással a nagyon is eltérő rendőrségi rendszereket.

A rendőrség *a közös valóságot realizálni hivatott szervezetek egyike*, pontosabban a közös valóságot mint biztonságot és mint társadalmi problémát a rendőrség maga is konstruálja. Különböző korszakai közötti különbség abban áll, miféle biztonságot, miféle társadalmi problémákat és milyen módon alkot, és ezáltal miként tud hatást gyakorolni a társadalomra. A biztonság konstrukcióit a rendőrség látszólag készen kapja, vagyis úgy tűnik, csupán reprodukálja azokat, közben azonban módosítja is. Amennyiben a hatalom hozza létre a biztonságot, természetesen az az érdeke, hogy olyan szervezetet formáljon a rendőrségből, amelyik a lehető legpontosabban állítja elő vagy közvetíti, amit a gondjaira bíz. Amennyiben a rendőrség feladata, hogy előállítsa a biztonságot, illetve annak a hatalom által kreált koncepcióját, akkor nincsen szükség arra, hogy az a társadalmi hatásokban visszaigazolódjon, mert anélkül is már eleve létezik. Ha viszont a rendőrség feladata a hatalom és a polgárok közötti közvetítés, a visszaigazolás nélkülözhetetlenné válik. Vagyis a biztonság nem mindegyik típusa akkor létezik, ha a konstrukció visszaigazolódik, lehetségesek olyanok is, amelyek anélkül is életképesek (l. lentebb a biztonság első típusát, vagyis a hierarchiák rendjét). Talán helyesebb lenne a visszaigazolás módjának különbségeiről beszélni. A társadalmi visszaigazolódás reflexiópontjai lehetnek a polgárok, de lehetnek más szervezetek, hatalmi csoportok, sőt maga a rendőrség is. Mindenesetre a hatalom a legtöbb esetben igen ügyesnek bizonyul az adekvát szervezeti rendszerek létrehozásában. Ehhez eleinte mindössze néhány determinánst kellett beállítania a szervezetben, és a többi spontán módon megfelelően alakult. Később viszont arra kényszerült, hogy egyre növekvő számú determinánst vegyen figyelembe, és a spontán formálódásban egyre kevésbé bízhatott. A katonaság mintájára szervezett, parancsokkal irányított szervezetben a merev hierarchia spontán módon hozott létre olyan szervezeti kultúrát, az alsó társadalmi csoportokból érkező képzetlen jelentkezők beválogatása pedig olyan foglalkozási kultúrát, amelynek hatása pontosan megfelelt a rend igényeinek. A szolgáltató rendőrségtől elvárt társadalmi hatások ellenben azt követelik, hogy mind a szervezeti, mind pedig a foglalkozási kultúra állandó elemzés és változtatás tárgya legyen, miközben a rendőröktől elvárt tudás is egyre komplexebbé válik és folytonos megújítást igényel. Eleinte mindössze néhány kompetencia megletét várták el a jelentkezőktől: a fizikai erőt és az engedelmességet, másra nem is volt szükség. Mindkettőhöz jó ajánlólevél volt, ha valaki már szolgált katonaként. Ma viszont a szociális és érzelmi intelligencia egyaránt elengedhetetlen ahhoz, hogy valaki jól tudja végezni rendőrként a munkáját.

E különbség okai különösen fontosak és nem hagyhatóak figyelmen kívül a társadalmi hatás vizsgálatakor. Ez az ugyanis, ami miatt a rendőrség létezik: *korszakokként eltérő minőségű, a biztonságkonceptiókban meghatározott társadalmi hatást várnak tőle*. A rendőrségnek tehát a közös valóságnak azt a szegmensét kell szem előtt tartania, amelyekben a biztonság éppen érvényes konstrukciója elhelyezkedik, minden más lényegtelennek tűnik a számára. A társadalmi hatás ebből következőleg csak abban az esetben azonosítható a polgárok közötti viszonyokra tett hatással, ha ezt a koncepció megengedi. Minden más esetben a hatalomhoz való viszony az elsődleges.

A rendőrség a polgárokkal érintkezés módján, valamint az események szelektálásán keresztül formálhatja a közös valóságot. Az elsőt két tényező határozza meg: a szervezeti kultúra (a rendőrség működésére vonatkozó jogszabályokat ezen belül lehet és kell értelmezni) és a foglalkozási kultúra (vagyis a polgárokhoz, kollégákhoz és vezetőkhez, valamint a joghoz való viszonyulásokat rögzítő informális kulturális minták). A szervezeti kultúra szerepe az, hogy a rendőrségen belül is rend vagy éppen kooperáció legyen, azaz olyan viszonyok között dolgozzanak a rendőrök, amelyek megfelelnek a biztonság érvényes fogalmának. Ennek formális vonatkozásai ezért mindig is a hatalom kontrollja alatt álltak. A foglalkozási kultúra ezzel szemben, mivel sokáig nem is tudtak a létezéséről vagy nem tekintették lényegesnek, hosszú ideig ellenőrizetlen és ellenőrizhetetlen volt, spontán módon alakult, és ezt a sajátosságát még ma sem lehet figyelmen kívül hagyni. Az események szelektálása például a biztonság szempontjából az egyik legfontosabb hatótényező. A jogszabályok és az azok alapján (is) tevékenykedő rendőrök egyaránt arra törekszenek, hogy körülhatárolják azt az eseményhalmazt, amelyik szerintük veszélyezteti a biztonságot, illetve az arról alkotott elképzeléseket. A jog ebből a szempontból sohasem tudhat eléggé konkrét lenni, inkább csak szempontokat ad a döntésekhez. Amennyiben ezen túllépne, jelentősen fokozná a káoszt a társadalomban, ezért mindig az arra feljogosítottakra hárul a konkrét események jellegének megítélése: a rendőrökre, az ügyészekre, ügyvédekre és a végső döntést meghozó bírókra. A sor legelején szinte mindig a rendőr áll. Az igazságszolgáltatás mellett, de attól nem teljesen függetlenül más intézmények, pl. a sajtó és a polgárok maguk is osztályozzák az eseményeket. Ennek különböző szerepe volt, illetve van a biztonságkonstrukciók egyes típusaiban. Amikor tehát a különböző biztonságkonstrukcióknak megfelelő rendőrségeket vizsgáljuk, ezeket a szempontokat fogjuk figyelembe venni.

I. típus: A hierarchiák rendje

I.1. Az osztályhierarchia rendje

A biztonság leírására leggyakrabban használt és talán a leghomályosabb jelentésű fogalom a *rend* volt és maradt. A 19. század végén például a rend a társadalomban és a természetben ugyanaz volt,³ bár e kettő azonosítása ma már nem szokásos, még most, a 21. század elején is hallhatunk és olvashatunk hasonló, a rendet dicsőítő megfogalmazásokat.⁴ A szokásos események halmaza, bármilyen konkrét jelentést vett is fel a rend, mindig a gazdasági és/vagy politikai, hivatali, valamint a többségi hatalom számára szokásosat jelentette és jelenti. Ebből

3 „Egyértelműen látszik” – írta 1898-ban Henry George –, „hogy a jólét (*wealth*) természeti módon oszlik el. A természet csakis munka ellenében ad jólétet. Nincs és nem is lehetséges másféle vagyontárgy, csakis olyan, amit munkával állítanak elő vagy kutatnak fel, kivéve azokat a nyersanyagokat, amelyeket a Teremtő azért adott nekünk, hogy megszerezzük. Ha csupán egyetlen ember lenne a földön, már az is azt bizonyítaná, hogy nem rendelkezhet nagyobb vagyonnal (*wealth*), mint amit képes létrehozni és megóvni. Ez a természet törvénye” (George 1898: 119). Másként fogalmazva, mindenkinek a természet törvénye szerint van épp annyija, amennyije, és a természet törvénye szerint él jólétben vagy éppen nyomorban.

4 „Egy társadalom életében a legfontosabb közös érték az a rend, amely megadja a hétköznapi biztonságát, a boldogulás alapfeltételét. [...] Nemzeti ügy és nemzeti érdek, hogy Magyarországon rend legyen, olyan rend, amely igazságot szolgáltat, szigorú törvényeket alkot, mindenkinek védelmet garantál, új politikai értékrendet alakít ki, és ezzel megerősíti a nemzet felemelkedését” (a Nemzeti Együttműködés Programja, 2010, 43. o.).

viszont az következett, hogy a biztonságot mint rendet csakis a domináns csoportok alkothatták meg. Mindazok a társadalmak, amelyekben olyan uralkodó csoportok, mint az osztályok konstruálták meg a rendet, a biztonság szempontjából dichotómnak látszanak. Úgy tűnik, mintha kettéválnának egy *decens* és egy *delikvens*, vagyis egy rendezett és egy rendezetlen részre. A rendezetlen fél természetesen mindig fenyegetést jelentett a rendezett számára, amennyiben fennállt a két rész érintkezésének lehetősége. Valamennyi ilyen biztonságkonstrukcióra igaz, hogy szinte kizárólag a társadalmi hierarchia alján elhelyezkedőket, vagyis a társadalmi javakkal a legkevésbé ellátottakat kapcsolja össze a társadalmi problémákkal, s így azokat az eseményeket, amelyek *veszélyt* jelenthetnek a decens csoportokra, a delikvens részből eredezteti.

Ez a kettéválasztás tette lehetővé, hogy a társadalmi problémának minősített cselekvéseket (erőszak, alkoholizmus, bűnözés, iskolázatlanság, felelőtlenség, az erkölcsök semmibevétele stb.) mind a társadalmi hierarchia alján elhelyezkedő csoportokhoz kapcsolják. A 19. század végén és a 20. század elején a témával foglalkozó szerzők (mint például Cesare Lombroso, William Ferrero, Vilfredo Pareto, Samuel Smith, Henry George stb.) a delikvens osztályok életében nagyon is szokásosnak írták le mindazt, ami a renddel szemben állt. Ezzel szemben a decens osztályokat mint a rend forrását határozták meg. A kétféle szokásos eseményhalmaz, azaz a két osztálycsoport konfliktusából akkor és csak akkor következett a rend, ha a decens osztályok *rákényszeríthették* akarataikat a(z általuk elnyomott) delikvenssekre. Mivel a felső, decens osztályok korántsem voltak mentesek mindattól, ami miatt az alsókat elítélték, ez a társadalmiprobléma-fogalom úgy volt megszerkesztve, hogy ne a valós állapotokra, hanem valamiféle *ideális modellre vonatkozzon*. A „szokásos eseményre” vonatkozó kérdés tehát nem azt kérdezte, előfordul-e a mindennapokban, hanem azt, hogy a társadalom ideájához viszonyítva elő szabad-e fordulnia. Pontosabban, a rendet indirekt módon definiáló szerzők feltételezték egy eseményhalmazt, ami a delikvens osztályokra, és egy másikat, ami a decens osztályokra volt jellemző. Mögötte pedig jellemzően a két osztályhoz tartozók biológiai sajátosságait jelölték meg okként. „A társadalompatológia szempontjából az abnormális osztályok összekapcsolódása az egyik leginkább lenyűgöző tény. A nyomor gyakran hoz létre bűnözést, a bűnözők gyermekei pedig elmebetegek lesznek, és a foggyatékos, eltartott és bűnöző osztályok közötti rokonság e tekintetben bizonyítást nyert. [...] A probléma elemei az elme és az akarat gyengesége, a haladás és az önkontrol hiánya” (Smith 1912: 8).⁵ Samuel Smith e megállapítása érzékeltesen mutatja, hogyan képzelték el a társadalom beteg részét. A biológiai mellett volt egy másik irányzat is, amely az előzőtől eltérően a környezetben vélte megtalálni a társadalom betegségének okát (például Ellis 1911), de mindkettő megegyezett abban, hogy a decens osztályok tagjai, illetve életkörülményei azok, amelyek a társadalom egészséges állapotát reprezentálják. Ehhez azonban arra volt szükség, hogy a fontosnak tartott sajátosságokat absztrahálják a valós, megfigyelhető állapotoktól. A korabeli tudományos percepció szelektív volt, ez egyrészt következett az osztályhierarchiába vetett hitből, másrészt pedig nélkülözhetetlen volt ennek a hitnek a fenntartásához. Az osztályhierarchia ideális modellje úgy akarta megőrizni a társadalmi csoportok közötti különbségeket, hogy igyekezett felszámolni az abból fakadó, a decens osztályokra káros követ-

⁵ Lásd még Cesare Lombroso: *L'Uomo delinquente* (1876). A valamelyest rövidített összefoglaló angol nyelvű kiadása: *Criminal Man. According to the Classification of Cesare Lombroso, Briefly Summarised by his daughter Gina Lombroso Ferrero*. New York and London: G. P. Putnam's Sons (1911).

kezményeket. A biológiai és a környezeti irányzat azonban eltérő válaszokat adott a problémára. Az első az eugenikában, vagyis „a jövőendő emberi nem fizikai és intellektuális feljavításában (*Besserung*), a jól született (*gutgeborener*), azaz a helyesen nemzett (*gutgezeugter*) gyermekek előállításában (*Hervorbringung*)” (Michels 1913: 44), a második viszont a környezet átalakításában vélte megtalálni a kiutat.

Minden rendkonstrukció lényege az ideálisan felépített és ezért harmonikusan működő társadalmi hierarchia volt és maradt. Az ilyen társadalmat képzelték el „egészségesnek”, elmenthetően azokkal a társadalmakkal vagy a társadalomnak azon részeivel, ahol nem lehet érvényesíteni az ideális hierarchia követelményeit, amelyeket viszont patológiakusnak tekintettek. A biztonság jelentése tehát, ha azt rendnek képzeljük el, mindig összefüggésben volt és van a *hierarchia bizonyosságával*. A biztonságot pedig, mint rendet, legelőször az *osztályok hierarchiájából konstruálták* meg.

I.2. A társadalmi szerepek rendje

A rendet azonban nemcsak osztályhierarchiaként lehet megfogalmazni. Meg lehet konstruálni például a *szabályokból* is, de csak akkor, ha a társadalmat szervezetek és szerepek rendszereként határozzuk meg. Nyilvánvaló, hogy ha így teszünk, akkor a korábbi dichotóm hierarchia értelmét veszti. A társadalmi szerepek hierarchikusak ugyan, de jóval komplexebbek, mint amilyen az osztályhierarchia volt. Éppen ezért a korábbihoz képest ez egy sokkal alaposabban kidolgozott, szofisztikált rendfelfogást eredményezett. Ugyanakkor „a szabályok elismerése azonos annak a hatalomnak az elismerésével, amely a szabályokat a funkcionáriusok kezébe adja” (Sofsky és Paris 1994: 48). A biztonságot a 20. század harmincas éveitől kezdődően, a szabályokból kiindulva olyan stabil, működő szerkezetté alakították, amely nem az osztályok elkülönüléséből, hanem a társadalom funkcionális struktúráiból nyerte az energiáit. A szabályok ekkor már úgy tekintették, mint amik a priori léteznek, azaz nem kellett előzetesen a cselekvésben megalkotni azokat.⁶ A szabályokat a struktúrák operatív leírásainak tekinthetjük, vagyis azt rögzítik, hogyan kell az egyéneknek viselkedniük a struktúra különböző pontjain, azaz az általuk elfoglalt pozícióiban. „Részt venni a gyakorlatban, végrehajtani a gyakorlat által meghatározott cselekedeteket annyi, mint követni a megfelelő szabályokat” – írta Rawls (1981: 391) 1955-ben. Ennek megfelelően változott meg a társadalom jelentése is, Parsons és Shils egyértelműen fogalmazták ezt meg: „Az »individuális« cselekvő mint konkrét cselekvési rendszer általában véve nem a társadalmi rendszer legfontosabb egysége. A társadalmi rendszer fogalmi egysége valójában a szerep” (Parsons és Shils 1962: 190).

Másként mondva, a szabályok rendje a *társadalmi szerepek hierarchiájának biztonságát* hozta létre. Hierarchia ez is, csakhogy nem az organizmusként, hanem az organizációként felfogott társadalom, ezen belül is a szervezetek hierarchiája. Ha következetesek vagyunk, akkor el kell fogadnunk, hogy a biztonság, mint a szabályok rendje, csakis a struktúrákon vagy rendszereken *belül* létezik. Hogy maximálisan kihasználhassuk az ebben rejlő lehetőségeket, fel kell tételeznünk, hogy minden esemény azon a struktúrán belül történik, amely-

⁶ „A summázati koncepcióval ellentétben a gyakorlati eljárások szabályai logikailag megelőzik a konkrét eseteket. Mégpedig azért, mert semmilyen konkrét cselekvés nem sorolható egy gyakorlati eljárás szabálya alá, ha maga az eljárás nem létezik” (Rawls 1981: 390).

nek a működését a szabályok leírják. Másként: ebben a koncepcióban olyan szabályokra van szükség, amelyek minden rendszer működését leírják. A legegyszerűbben ez úgy oldható meg, ha a társadalom egészét és magát az egyént is strukturált rendszernek tekintjük. A „szociális események” halmazát ebben az esetben a szabályszerű, vagyis a szabályt és a pozíciót (azaz a társadalmi szerepet) reprodukáló események alkotják. A társadalmi problémák körét pedig a szabálytalan események rajzolják meg, vagyis azok, amelyek kétségbe vonják a struktúrákat és a társadalmi szerepeket (a szerep fogalmához lásd Linton 1936: 113–131).

Ha tehát a biztonságot valamiféle hierarchiából akarjuk megkonstruálni, akkor mindig a rendet kapjuk eredményként. Megfordítva, mindazok, akik a biztonságot rendként képzelelik el, hierarchiákat védelmeznek. Bármilyen rendkoncepcióról is legyen szó, mindig kimarad belőle a változás. Ha például az embert szabálykövető lénynek fogjuk fel, akkor képtelenek leszünk magyarázatot adni a szabályok keletkezésére. Pontosabban csak akkor leszünk rá képesek, ha melléteszünk egy másik, a renden kívüli, illetve afeletti világot, amelynek a biztonságát éppen a rend hivatott garantálni, de amely nincsen alávetve annak.

1.3. A rend őrsége

A rend azt igényelte a rendőrségtől, hogy reprodukálja az osztályhierarchiában, illetve a társadalmi szerepek hierarchikus rendszerében való *hitet*. Vagyis úgy kellett felépülnie és működni, hogy hitelessé és kétségbevonhatatlanná tegye ezeket a hierarchiákat. Ehhez mindenekelőtt arra volt szükség, hogy a rendőr maga is valamiféle hierarchiában helyezkedjen el, mégpedig két vonatkozásban is. Az egyik az uralkodó elittől való függést, a másik pedig a szervezeten belüli alá-főle rendeltségi viszonyokban naponta átélt függőséget biztosította. Mivel a „rend” hosszú ideig volt domináns konstrukció, érvényesülését több szervezeti megoldás is szolgálta. Ezek közül kettőt emelnék ki. Az egyik a 19. századi Egyesült Államokban általános *political-watchman* modell, a másik pedig a széles körben elterjedt és sok helyütt még ma is létező *paramilitáris* rendszer. Mindkettőt az amerikai irodalomból ismerhetjük, mert Európában csak évtizedekkel később kezdett foglalkozni a társadalomtudomány a rendőrséggel. A nyolcvanas évek előtt Európában szinte kizárólag a jogtudomány területén születtek a biztonság és a rendőrség kérdésével foglalkozó elemzések, ami azt a hamis képzetet kelti még manapság is, hogy a rendőrség csak a jogtudomány témája lehet.

A korai *political-watchman* modell némely sajátossága külön is figyelmet érdemel (Roberg és Kuykendall 1990: 41–43). A polgárokkal érintkezés módja a „rend” típusú biztonságkonstrukciókban mindig kettős: a potenciális és tényleges ügyfelekkel, valamint a decens osztályok tagjaival való érintkezési módokra válik szét. Mindkettőt meghatározza az, hogy a rendőrök hogyan illeszkednek az adott társadalomba és a rendőrség miként illeszkedik a szervezeti rendszerbe. Az utóbbit tekintve, ebben a modellben a rendőrség a helyi politikusok és versengő politikai csoportok befolyása alatt állt. Ebből következőleg a helyi potentátokhoz való viszonyát magától értetődően jellemezte a *politikai korrupció*, ami annyit tesz, hogy mindenben igyekezett megfelelni a helyi politikai igényeknek, függetlenül attól, hogy azok milyen viszonyban voltak a törvényekkel. A politikai korrupció személyi függést és személyi hatalomcserét⁷ igényelt. A helyi hatalmasokkal kapcsolatban megerősítette a hierarchiát az, hogy a rendőr alárendelt helyzetben volt, azaz kétségbevonhatatlanná tette, hogy

⁷ A hatalomcseréhez lásd Krémer (2003: 168–175).

léteznek egyenlőtlen társadalmi pozíciók, bármit mondjon is ki az alkotmány. Ugyanakkor megerősítette a rendőr delikvens osztályok tagjaival szembeni hierarchikusan magasabb pozícióját is. Nem véletlen, hogy ebben a modellben nemcsak a politikai, hanem a rendőr-polgár korrupció is magától értetődő volt. A korrupciónak is, miként bármely más magatartásnak, eltérő jelentései vannak attól függően, hogy milyen cselekvési és viszonyrendszerekben helyezkedik el. Ebben a környezetben a korrupció nem melléktermék volt és nem is rombolta a rendszert. Ellenkezőleg, *a korrupció itt egyike volt azoknak az érintkezési módoknak, amelyek az osztályhierarchiát mindennapi élménnyé tették.*

A másik ilyen érintkezési mód az ügyek kezelésénél figyelhető meg. Az ügyek itt meghatározott embereket is jelentettek. Nemcsak abban az értelemben, hogy az ő ügyeikről volt szó, és hogy mindig egyének cselekszenek és követnek el a társadalmi problémák körébe sorolt cselekményeket, hanem abban az értelemben is, hogy az ügyek és bizonyos tulajdonságokkal rendelkező egyének összekapcsolódtak és azonossá váltak egymással. Ennek egyik következménye az *előítélet*, a másik az *erőszak* kiemelt fontossága lett.⁸ Az ügykezelés módja volt az összekötő kapocs az érintkezési mód és az események szelektálása között. Az előítélet mindig egyszerre határozza meg az események és az egyének egy csoportját. A kiválasztott eseményekhez eleve hozzátartoznak azok, akik miatt megtörténtek. Ebben a modellben a rendőrök „hajlamosak voltak szelektíven viszonyulni a problémákhoz, amelyeket hol agresszíven, hol részvétellel kezeltek”. Az erőszakot azonban minden más lehetséges eszköznél gyakrabban használták (Roberg és Kuykendall 1990: 42), természetesen csak a „delikvens osztályok” tagjaival szemben. A rendőrök bizonytalansága és kiszámíthatatlansága részben a képzettség és a szakmai tudás hiányának volt betudható. Nem volt ugyanis szükségük más képességre, mint a fizikai erejükre és a helyi gazdasági és politikai nagyságok felsőbbségének elismerésére. A rendőr ekkoriban kétségkívül *segédmunkás* volt, és még jó ideig az is maradt. Ez a rendőrség a *láthatóságot* és az *éberséget* tartotta a legfontosabbnak, és a bizonyítékok hiánya ellenére vakon hitt az *elrettetés* politikájában, vagyis abban, hogy a fenyegetés és a szigorú büntetés képes meggátolni a bűn terjedését, sőt képes vissza is szorítani azt.

A „rendet” azonban sokkal kevesebb bizonytalansággal tudta megkonstruálni a rendőrség, ha a *paramilitáris modell* alapján szervezték meg és működtették, a városi előkelőktől függés ugyanis sok véletlen elemet illesztett a tevékenységébe. A rendőrség a paramilitáris modellben mindenekelőtt és egyértelműen *szervezet*, amelyet szabályok kötnek és igazgatnak. Kétféle módon is alkalmazkodott tehát a társadalom megváltozott módusához, a társadalmi szerepek hierarchiájából konstruált rendhez: strukturálisan és tevékenységmódját tekintve is. Az egyént az ilyen társadalomban szabálykövető lénynek tekintették, a társadalmat pedig struktúrák, szabályok uralta rendszernek. A rendőrség feladata és szerepe viszonylag egyszerűnek látszott: mivel a szabályok pontosan írták le a társadalom „normál” állapotát, csupán ezekre a szabályokra kellett figyelnie, és akkor minden rendesen működött. A rendőrség feladata tehát nem más volt, mint a szabályok és törvények érvényre juttatása és a közrend fenntartása (Reiss és Bordua 1967: 32). Ha az embert szabálykövető lénynek képzeljük, akkor csak speciális feltételek esetén térhet el a számára előírt szabályoktól – legalábbis, ha pusztán logikailag vizsgáljuk a kérdést. Csakhogy az a rendőrök számára is elég hamar kiderült, hogy a szabályoknak a mindennapok során kevés közülük van cselekvésekhez. A rendőrök ennek ellenére, akárcsak a társadalomtudósok, továbbra is hittek – mást nem is nagyon

8 Az előítélethez lásd Krémer (2003: 47–48), az erőszakhoz pedig Roberg és Kuykendall (1990: 42).

tehetek – a szabályok társadalomszervező szerepében. Viszont, mivel a hitük nem igazolódott vissza, maguk is devianciákkal igyekeztek áthidalni a kétféle valóságkonstrukció közötti szakadékot. Ez ellentmondásba került azzal, hogy a rendőrséggel szemben támasztott (szerep)elvárás a szabályok által kodifikált hierarchia hitelességének hétköznapi igazolása volt. Ennek az ellentmondásnak a megértéséhez azonban először azt a szabályozott környezetet, a rendőrséget mint szervezetet kell megvizsgálnunk, amelyben a rendőrök dolgoztak.

A szabályok prioritása egyaránt megváltoztatta a rendőrség helyzetét és a rendőr lehetőségeit. A személyes viszonyok háttérbe szorultak, és helyüket a formális szervezeti kapcsolatok vették át, vagyis a hierarchia formalizálódott és organizálódott, a rendőrség a rendszer egészét tekintve a megfelelő alrendszerbe illeszkedett, konkrétan pedig az igazságszolgáltatási rendszer részeként definiálódott. A politikai befolyás megmaradt ugyan, de nem a korábbi értelemben, a 20. század elejére ugyanis világossá vált: *ha a politika túlzottan is beleavatkozik a rendőrség működésébe, akkor a rendőrség részrehajló lesz és inkonzisztens módon fog tevékenykedni*, vagyis az érvényes biztonságkonstrukcióval konfrontálódó, de legalábbis attól eltérő társadalmi hatásokat válhat ki (Roberg és Kuykendall 1990: 45). A politika tehát csak a törvények és a szervezeti szabályok csatornáin keresztül irányíthatta, illetve irányíthatta volna a rendőrséget. Ez fontos változást jelentett, mert átalakította a rendőrök viszonyát a decens osztályok tagjaihoz, akik ezzel formálisan el is veszítették korábbi előjogaikat. A rendőrség többé már nem a helyi hatalmasságok érdekeinek megfelelően kezelte a jogszabályokat, inkább a törvények és a normák szűriin keresztül nézte az eseményeket, még akkor is, ha azokat gazdasági vagy politikai hatalom képviselői idézték elő. Vagyis „a rendőrség egy település lakosságát nem részekre osztva, eltérően szolgálta, hanem egységesen” (Reiss és Bordua 1967: 30).

A paramilitáris módon megszervezett rendőrség számos tulajdonsága közül számunkra kettő fontos. Az egyik a rendőrök közötti viszonyokat, azaz a rendőrség működését jellemzi, a másik pedig a biztonsághoz való viszonyát, illetve az általa megkonstruált biztonságmenyiség elszámolását. Ez a rendőrség olyan volt, mint egy kaszárnya vagy mint egy gyár. Tulajdonképpen e kettő között sosem volt jelentős különbség, igencsak hasonlóan épültek fel és működtek, és mindkettőnek valamiféle *összeszámolható* terméket kell előállítania: a hadseregnek, ha kijött a kaszárnyából, hullákat és elpusztított városokat, a gyári munkásnak eladható tárgyakat, a rendőrnek pedig büntetéseket, letartóztatásokat, felosztlatott tüntetőket stb. Mindezeket aztán hónapra lehetett összesíteni és táblázatokba rendezve prezentálni, azaz az ilyen szervezetek működését statisztikákban lehetett a legadekvátábban bemutatni. Ekkor kezdődött a rendőrségen belül a *statisztikai szemlélet* karrierje. Ezek a táblázatok ugyanis nem semleges kimutatások voltak, hanem a bennük szereplő számok maguk alkották a biztonságot. Minél több igazoltatást és letartóztatást hajtottak végre a rendőrök, minél több eljárást kezdeményeztek, minél több büntetést szabtak ki, a korabeli elképzelések szerint annál erősebb biztonságot konstruáltak. A rendőrség azt a hierarchiát védte, amelyiket a szabályok rögzítettek. Minél több a szabályoktól, törvényektől vagy utasításoktól (pl. a rendőr utasításaitól) eltérő módon viselkedő egyént sikerült megbüntetni, annál szilárdabban állt a védelmezett hierarchia: így a rendőrség mint a saját tevékenységének a *termékét* állította elő a biztonságot. A statisztikai táblák már a kezdetektől arra is szolgáltak, hogy az egyes rendőri egységek, például a kapitányságok teljesítményét mérjék. Ez volt a rendőrségi tevékenység sikerkritériuma, igaz, volt, hogy – miként az Egyesült Államokban és Angliában – a város lakossága értékelt, és volt, hogy – mint Kelet-Európában vagy éppen a csendőrségnél – a szervezeti hierarchiában feljebb álló parancsnokok minősítették en-

nek alapján a beosztottak munkáját. Ebből pedig egyenesen következett, hogy a statisztikának jónak kellett lennie, hiszen a rendőrségnek vagy a kapitánynak jó képet kellett mutatnia magáról, ez pedig már a lelegejétől a statisztikák manipulálásához vezetett (Reiss és Bordua 1967: 35). Az egész paramilitáris rendőrségi szisztémát ez az ambivalencia jellemezte és jellemzi még mindig, ahol csak fennáll.

A paramilitáris rendszer másik fontos sajátossága a *parancsrendszer* volt. Talán ez az, ami az egyenruha és az előljárat megillető kötelező tiszteletadás mellett leginkább hasonlít a katonaságra. A rendőrséget ebben a korszakban szigorú alá-fölér endeltség, vagyis formális hierarchia jellemezte, melynek különböző szintjei csakis egyenlőtlen kommunikációt folytattak egymással. A vezetők döntései parancsok formájában felülről lefelé áramlottak, átszűrődve a hierarchia különböző szintjein. A döntésekhez szükséges információk pedig ugyanezek a szűrőkön keresztül jutottak el a főnökökhöz. Ez a szigorú és kétségbevonhatatlan lánc kötötte össze egymással, vagy inkább választotta el egymástól a rendőrség különböző feladatokat ellátó alkalmazottait. A parancsrendszer lényege ugyanis éppen az, hogy a döntés és a végrehajtás elválik egymástól, éppen ezért annyira fontos, hogy a parancsnak nem lehet ellentmondani, nem lehet azt kétségbe vonni, ettől remélték ugyanis, hogy amit a főnök kimond, az meg is valósul. Reiss és Bordua a hatvanas években a parancs két típusát különböztették meg. Az egyiket kontrolltechnikai, a másikat pedig hatalmi jellegűnek tekintették. A kettő közötti különbséget abban látták, hogy a kontrolltechnikai parancs irányító jellegű, míg a másik az „elv, ami legitimálja az előírásokat, az utasításokat vagy a döntéseket, amelyeket azért hajtanak végre, mert megparancsolták” (Reiss és Bordua 1967: 50). Az engedelmisség és az engedelmisségre kényszerítés a rendőr legfőbb erőneinek egyike volt a paramilitáris szervezetben.

A rendőr tehát egy szigorúan hierarchizált szervezet munkása, pontosabban segédmunkása volt ebben a gyárszerű kaszárnnyában, aki képzetlen és fizikai erejének használatán és az engedelmisségen kívül alig kellett valamihez értenie. A szervezet maga is ambivalens módon működött, egyszerre tartotta fenn és szegte meg a szabályokat. Az egyik, ami feltűnő volt a megfigyelők és a kutatók számára (Wilson 1968; Stoddard 1974; Skolnik 1966; Skolnik és Fyfe 1993), az a rendőrök joghoz való viszonyának kettőssége. Feladatuk ugyan a jog kikényszerítése volt, de előszeretettel vonták ki önmagukat alóla. A mindennapi rendőri munkában viszont egyre fontosabbá váltak a helyi közösségek viszonyai, és a rendőrök inkább őrizték és menedzselték azokat, mint hogy a jogot kényszerítették volna rájuk (Reiss és Bordua 1967: 26; vö. Bittner 1970; Hahn 1971). Bármilyen furcsa is, a rendőrség és a rendőr, mint ennek a megtestesítője, a paramilitáris struktúrában relatív önállósághoz jutott. Ezt éppen azok a szabályok adták neki, amelyektől a rendet várták. Ugyanez változtatta meg a korrupció jelentését is és ruházta fel romboló, a rendet szétzüllesztő tartalommal.

A paramilitárisan szervezett rendőrség módszerei nem változtak jelentősen a political watchman modellhez képest. Továbbra is az *elrettetés* volt a cél, amit kombináltak a kényszerrel, és fontos elv maradt a láthatóság is. Viszont a rendőrség éppen ebben a korszakban vált, a saját identitását tekintve is, *bűnüldöző* szervezetté.

A paramilitáris, szabályok irányította rendőrség több új megközelítést és fogalmat is alkotott. Olyan újdonságokról van szó, mint a rendőrség társadalmi szerepének első koncepciója („háború a bűnözés ellen”, lásd Krémer 2003: 46–49), a rendőri „bűnüldöző” identitás kialakulása, valamint a rendőri szubkultúra megjelenése. A rendőrség történetében valószínűleg először vált el egymástól bizonyos mértékig és módon a formális és az informá-

lis követelmény és kultúra. A jogszabályok, a formális követelmények akadályt képeztek a rendőrök számára, úgy érezték és hitték, hogy ha a szabályok szerint játszanak, akkor nem tudják elvégezni a munkájukat, nem üldözhetik eléggé hatékonyan a bűnözőket (Roberg és Kuykendall 1990: 45).

II. típus: A valóságszférák konszenzusa

II.1. Objektív és szubjektív biztonság

A rend csakis addig őrizhette meg az értelmét, amíg a hierarchiáknak megkérdőjelezhetetlen helyük volt a társadalomban és a gondolkodásban. Amikor az osztályok és szerepek hierarchiáját felváltotta a középosztály heterogén elemeinek mellérendeltsége, az események is elvesztették egyértelműségüket, és a valóság is többszöröződött. Eléggé nehéz helyzetben van a kutató, amikor a pontos kronológiát meg akarja határozni, mert nagyjából úgy évtizednyi pontossággal meg lehet ugyan mondani, mikor vált elfogadottá és elterjedté egy-egy biztonságkonstrukció, de egyes elemeinek megjelenése a tudományban jóval megelőzi ezt, és fennmaradhat még akkor is, amikor már más konstrukció vette át a helyét. A rivális valóságok megértéséhez nélkülözhetetlen elgondolások már a II. világháború előtt megjelentek a filozófiában, de csak a hatvanas évektől formálódtak biztonságkonstrukcióvá.

„A dolgok úgy mutatkoznak meg a tudat számára, mint a valóság különböző szféráinak alkotóelemei. [...] A tudatom pedig képes a valóság e szférái között mozogni. Másként kifejezve, a világról mint többszörös valóságról tudok” – írta Peter Berger és Thomas Luckmann (1991 [1966]: 35). A *többszörös valóság* abban különbözik a multimodálistól, hogy szférákra válik szét, amelyek önállóak, és amelyek között közlekedhetünk.

A hierarchiák monolit valóságában csak egyes társadalmi szegmensek eseménytípusai voltak érvényesek, mások érvénytelenek, úgy is mondhatnánk, hogy az igazság egy és oszthatatlan volt. A közös valóság csak az lehetett, amit a csúcson annak tudtak és hittek, amit a birtokukban lévő intézmények segítségével terjesztettek, s ha kell, ki is kényszerítettek, azaz a társadalom egészére oktrojálták. Amikor a valóság többszöröződött, és a decens osztályok és intézményeik elveszítették az igazság meghatározásának privilégiumát, többé nem alkothatták meg a közös valóságot sem, mert az csak a valóságszférák egymásra hatásából alakulhatott ki. Attól függően, hogy honnan tekintettek rá, más és más értelmezése lehetett. A közös valóság jelentése az értelmezési kerettől⁹ függött, és ezért egyszerre mindig több érvényes jelentése volt.

Ebben a közös valóságban a biztonság monolit konstrukciója ellentmondásossá vált, ezért azt is többszörössé, egészen pontosan duálissá alakították. Ezt a kettősséget, ami a társadalom jellemzőjévé vált, talán legjobban Husserl életvilág-fogalma írta le: „Az életvilág szempontjából tárgyak vagyunk a tárgyak között ebben az életvilágban: egyszerűen csak tapasztalati bizonyosságban, minden tudományos, fiziológiai, pszichológiai, szociológiai stb. megállapítást megelőzően léteünk. Másrészt viszont szubjektumai is vagyunk e világnak: énszubjektumok, melyek tapasztalják, elgondolják, értékelik, célirányosan magukra vonat-

⁹ Talán elegendő arra utalni, hogy Parsons életművében mennyire fontos szerepet játszott a *frame of reference* fogalma.

1. táblázat. Az elégedettségi szint trendje 1957 és 1972 között az Egyesült Államokban, %
(Campbell, Converse és Rodgers 1976: 26).

	nagyon elégedett	mérsékelten elégedett	nem nagyon elégedett	összesen	N
1957 országos valószínűségi minta	35	54	11	100	2460
1963 országos kvóta minta	32	52	16	100	1501
1965 országos kvóta minta	30	53	17	100	1469
1971 országos valószínűségi minta	29	61	10	100	2147
1972 tavasz országos valószínűségi minta	26	65	9	100	1254
1972 ősz országos valószínűségi minta	22	68	10	100	947

koztatják ezt a világot, akik számára a környezet létének csak az az értelme, amit mindenkori tapasztalataink, gondolataink, értékeléseink stb. adtak neki [...]” (Husserl 1998 [1936]: 137). A minden egyébtől elvonatkoztatott leírásban a minden rávonatkozás előtti *objektív*, és az elgondolt, értékkel rendelkező *szubjektív* alkották a biztonság két szféráját. A biztonság ezzel két egymással rivalizáló valóságsszférára bomlott. Az egyiket a hivatalok és különféle szervezetek, a másikat pedig az egyének érezték és tudták magukénak. A hivatalok voltak felelősek a biztonságért, vagyis annak a koncepciónak a visszaigazolásáért, amelyet ők maguk kreáltak. Számukra az egyének és az események egyaránt úgy léteztek, ahogyan Husserl szubjektumai az életvilág szempontjából: minden értékelést megelőzően, vagyis *objektíven*.¹⁰ A másik, a hivatalitól csupán relatíve független szféra az „énsubjektumoké” lett, a célirányosan az egyének mindennapi életére irányuló érzések és értékelések *szubjektív* szférája volt. A biztonságot tehát a hatvanas évektől kezdődően a vele foglalkozó intézmények kettősen, mint objektívet és szubjektívet konstruálták meg.

Objektív biztonságról akkor beszéltek, ha az eseményekről összegyűjtött adatokat annak érdekében, hogy feltárják a tudományos megállapítást megelőző sajátosságait, alávették az osztályozhatóság, kalkulálhatóság és trendszámítás követelményeinek. A bűncselekmények és szabálysértések gyakorisága, ennek változása, területi elhelyezkedése, időszakra, lakosságra stb. számított értékei azok, amelyekkel a biztonságot „objektíven” remélték megragadni a tudósok, rendészeti vezetők és politikusok. Az „objektív” biztonság valamiféle a vizsgálótól *független, önmagában való* (an sich) *biztonság* volt. A szubjektív biztonság ezzel szemben „csak” az, amit a lakosság különböző csoportjai észleltek a „valóságból”. Mindennek a feltétele az elégedettségérzet társadalmi indikátorrá válása volt. Az Egyesült Államokban 1957-től kezdődően több kutatás is volt, amelyek országos mintán vizsgálták a válaszadók elégedettségét (lásd például 1. táblázatot).

¹⁰ Lehetetlen még csak elképzelni is ekkoriban, hogy bármi a hivatalok értelmezésétől függetlenül létezzék objektívként.

A hetvenes években az általános elégedettséget már a lakókörnyezetre vonatkozóan is értelmezték, mégpedig megalkotva az „objektív környezet” fogalmát, amely magában foglalta a rendőri védelmet is. Az eltérő nagyságú települések adataiból látszik, hogy a vizsgálat idején a mezőgazdasági vidékeken és a legnagyobb városokban volt a legalacsonyabb (25, illetve 26%), az elővárosokban és kisebb városokban pedig a legnagyobb (39, illetve 40%) azok aránya, akik nagyon jónak vagy elfogadhatónak tartották a rendőrség által nyújtott védelmet (Campbell, Converse és Rodgers 1976: 234). A szubjektív tényezők közé sorolták, hogy mennyire érzik biztonságosnak az adott település lakói az éjszakai sétát (74% válaszolt igenel), illetve mennyire tartják fontosnak, hogy kulcsra zárják a lakásuk ajtaját (ezt 56% vélte nagyon fontosnak, 12% viszont egyáltalán nem tartotta annak) (uo. 239).

A biztonságérzet csupán az életminőség egyik faktora lett, amelynek kutatása a biztonságot konstruáló intézményektől függetlenül kezdődött meg, de ahogy a tudományban, majd a politikában is egyre fontosabb szerepet kapott, elfogadottá vált a rendőrségi gondolkodásban is az 1970-es években. Az objektívnek tekintett bűnözési adatok továbbra is fontosak maradtak, mert ahogyan korábban, most is ezek mutatták az egyes szervezetek tevékenységének „valódi” eredményét a szervezet tagjai és egyéb intézmények számára. Ezért a szubjektív biztonságérzetet nem önállóan, hanem a hivatali értelmezés függelékeként kezelték, és az tulajdonképpen arról szólt, hogy a különféle településeken élők érzékelték-e, és ha igen, miként az „objektív” és mérhető „tényeket”, és azokról miféle vélekedést alakítottak ki. Ebben a megközelítésben tehát pszichológiai, szociálpszichológiai jelenségként fogták fel a lakosság biztonságérzetét. A szubjektív biztonságot leginkább *elképzelt biztonságnak* tekintették mindazok, akik a szervezetek felől néztek rá, a „szubjektív” biztonságérzet csak közvetett kapcsolatban volt az „objektív” módon mért adatokkal és folyamatokkal (Badbum 1969; Lee és Marans 1980: 49–51), sőt van, aki szerint e kettő össze sem vethető egymással.¹¹

A klasszikus tudomány az objektívet preferálta az érzésekké és megbízhatatlanná degradált szubjektívvel szemben. Ez kiválóan megfelelt a biztonságra vonatkozó objektív ítéletet képviselő hivataloknak, és lehetőséget adott nekik, hogy a feltételek fennállása esetén alárendeljék a valóság egyik szféráját a másiknak. E két biztonságfogalom nem létezhetett egymás nélkül, az egyik a másik feltétele volt. Könnyen megérthető ez a „szubjektív” biztonság esetében, mert az csak úgy képzelhető el, ha mögötte – támogatólag vagy tagadólag – ott álltak az „objektív” biztonság, azaz az összeszámlált és értelmezett események halmazából levont, „megalapozott” ítéletek. A „objektív” biztonság szintén nem tudott megenni a szubjektív nélkül, egymagában nem alkotott közös valóságot.

A biztonság állapota azonban, akár „objektív”, akár „szubjektív” volt, csak akkor vált megismerhetővé, ha valaki összegyűjtötte és értelmezte a megfelelő adatokat. Valójában az adatelemzés során konstruálták meg, és egyúttal a „szubjektív” biztonság mérésekor ellenőrizték is, hogy valóban az jött-e létre, amit létrehozni akartak. Az egyes ember ugyan biztonságban vagy bizonytalanságban *érezte* magát, és ezt természetesen tudta is, ám ez csak akkor jelentett bármit is, ha mért értékévé változott, vagyis a szubjektívet is folyamatosan objektívvé alakították és viszont. Az egyének érzéseinek önmagában nem volt relevanciája az intézményrendszer számára. Joggal mondhatjuk, hogy a biztonság és annak mindkét ténye-

11 „Ha az objektív biztonságot azonosítjuk az ismertté vált bűncselekmények szintjével és a szubjektívet a félelemmel, fel kell ismernünk, hogy a két rendszer nem összevethető sem szintjében, sem dinamikájában. Tehát a mechanikus összehasonlításra – be kell látni – e módon nem kínálkozik korrekt szakmai megoldás” (Korinek 1995: 325).

zöje csak abban a folyamatban jött létre, vagyis mindkettő csak általa létezett, hogy a társadalmi jelenségeket egy meghatározott módon strukturálták és látták el jelentésekkel a tudósok, vezetők, a rendőrök, a sajtó és a politikusok. *A biztonság jelentése tehát – ellentétben az első típusal – mindenekelőtt attól a módtól függött, ahogyan létrejött, illetve ahogyan létrehozták.*

A biztonság két tényezője természetes módon rivalizált egymással a köz- és a hivatali gondolkodásban. A kérdés az volt, melyik nyújtja az érvényes nézőpontot, ahonnan a másik sajtósságai és maga a biztonság megérthető és megmagyarázható. A hivatali szemlélet például azért állította szembe egymással a „szakértőt” (objektív biztonság) és a „civilt” (szubjektív biztonság), hogy a maga jelentőségét kihangsúlyozza. Amennyiben a hivatal érvényesíteni tudta a megközelítésmódját, az azt eredményezte, hogy a hivatali statisztika által nyújtott képet „igazabbnak” fogadták el a rendőrök és sokszor a politikusok is, mint azt, amit az egyének mindennapi érzéseiből és benyomásaiból formáltak. Az „objektív” biztonság mérőszámai – ez könnyen belátható – az intézmények szemléletét és működését jobban mutatták és mérték, mint a kiszemelt típusú eseményeket. Ugyanakkor eltérés lehetett azok között az eseményhalmazok között is, amelyeket a két biztonságkonstrukció relevánsnak tartott, vagyis valójában nem ugyanarra és nem ugyanúgy vonatkoznak.

A „szubjektív” biztonság akkortájt keletkezett, amikor az „objektív” adatokból formált kép már nem illett össze a civilek immár fontosnak vélt benyomásaival és tapasztalataival (Lee és Marans 1980: 47). Tehát nem arról van szó, hogy a „szubjektív” szempont korábban is létezett, csak éppen nem figyelt oda rá senki. Ezt csak akkor állíthatnánk, ha úgy gondolnánk, hogy a társadalomban semmi új sem keletkezik, csupán a figyelem fókuszál hol erre, hol meg amarra a jelenségre, és ezzel azt a látszatot kelti, mintha az a valami éppen akkor jött volna létre. Ennek a felfogásnak az a következménye, hogy minden jelenséget „objektívnek”, vagyis az emberi tevékenységtől és gondolkodástól függetlenül létezőnek fogad el. Ez pedig meglehetősen nehezen lenne igazolható. Mivel az „objektív” és a „szubjektív” elválaszthatatlanul összekapcsolódnak ebben a biztonságkonstrukcióban, a másik következmény az lenne, hogy el kellene fogadnunk, az „objektív” latens módon azonos a renddel. Más szavakkal, a rend éppúgy a valóság eltérő szféráira vált volna szét, ha a hatalom engedte volna, csak-hogy ekkor a hierarchiát lehetetlen lett volna fenntartani és igazolni. Ennek a magyarázatnak tehát nem sok értelme van. Úgy vélem, sokkal többet érthetünk meg a társadalmi változásból – és ezért reagálni is jobban tudunk rá –, amennyiben abból a feltevésből indulunk ki, hogy a társadalmi valóságban a keletkezés, vagyis a „soha-korábban-nem-voltak” létrejötte a meghatározó folyamat. Így a biztonság minden konstrukciója alapvetően különbözik a többitől. Ha tehát csak az „objektív” biztonságot vesszük figyelembe, akkor egyoldalúvá tesszük ezt a viszonyt, és teljesen a hivataloknak, illetve a hivatalokat uraló (szakértői) csoportoknak engedjük át, és kizárólag ezek szempontjait vesszük figyelembe. A hivatali szemlélet viszont a 20. század hetvenes éveire már megbízhatatlanná vált, hiszen a valóságnak csak egyetlen szegmensét volt képes leírni, ezért nem is elégíthette ki a társadalmi és hatalmi igényeket. Természetesen mindez nem lett volna lehetséges, ha a korábbi hierarchiák megőrizték volna az események strukturálásának, értelmezésének és predikciójának képességét. Nem tették, vagyis a korábbi hierarchiák *elveszítették az evidenciájukat*. Az azonban, hogy a társadalmi értékrendet, intézményeket és eseményeket a középosztály szempontjai alakították, teljesen átértelmezte a hierarchia jelentését, abban az értelemben bizonyosan, hogy az egyetlen, mindenre érvényes hierarchia helyébe a funkcionálisan értelmezett partikuláris hierarchi-

ák léptek. Ezek pedig nem feltétlen voltak egymásnak alárendelve, mint ahogyan a biztonság „szubjektív” és „objektív” faktorai sem.

A biztonságnak ez a konstrukciója arra is rámutatott, hogy már nemcsak a szervezetekben és hivatalokban objektiválódott hatalom rendelkezett a valóság észlelésének és megértésének képességével, hanem a polgárok maguk is képesek voltak a hivataloktól függetlenül saját biztonsági konstrukciót alkotni. A súlypont pedig hol ide, hol oda helyeződött ebben a kettős szerkezetű konstrukcióban, attól függően, hogy éppen mi tűnt fontosabbnak vagy befolyásosabbnak: a bürokrácia, avagy a lakosság. A valóság rivális szegmensei között hol egyensúlyozni, hol pedig összhangot teremteni kellett. Ha ez megtörtént, a társadalmi intézmények forrása többé nem önmagukban volt, és mivel ezt máshonnan, kívülről kellett megszerezni – nem csupán egyszer, hanem újra és újra –, szükségük volt arra, hogy igazolást nyerjenek más intézményektől vagy éppen maguktól a polgároktól. A biztonságot tehát a jelentések és viszonyulások eltérő hatalmi és egyéni értelmezéseiből konstruálták meg.

II.2. A rendőrség mint hivatal

Az új biztonságkonceptió új sikerkritériumokat hozott a rendőrség számára, ezek pedig a korábbtól teljesen eltérő igényeket támasztottak mind a szervezettel, mind pedig a rendőrökkel szemben. Az új követelmények kialakításához azonban szembe kellett nézni a szervezet korábbi sajátosságaival. Az *American Bar Association* 1973-as jelentésében (Remington, Gondstein és Krantz 1973: 229) például a paramilitáris rendszer hátrányának tekintette, hogy annak rigid rendkonceptiója megnehezítette a közösségek sokkalta flexibilisebb rendjének megértését, hogy a rendőrök az előljárók utasításaira vártak, ahelyett, hogy maguk döntöttek volna. Ugyancsak a koncepcionális változást mutatta, hogy a társadalmi hatás szempontjából éles kritika érte a rendőrség centralizált szervezeti rendszerét, mivel a centralizált szervezetben elkerülhetetlen, hogy a rendőrök és az egyes szervezeti egységek érzéketlenné váljanak a kisebb közösségek igényeire és helytelen válaszokat adjanak a problémáikra. Hibának tartották az önkritika elbátortalanítását is. Egon Bittner, aki a hatvanas évek végén igen nagy hatású könyvet írt a rendőrségről, még ennél is keményebben fogalmazott: „a rendőrség feladata lényegileg összeegyeztethetetlen a katonai beállítódással, mindent egybevetve a katonai bürokráciát másoló szervezet rendkívül hátrányos a rendőrség számára” – írta (Bittner 1970: 51).

Az éles kritikák és az új megoldások keresésének hátterében a társadalmi folyamatok és a biztonság többdimenziós konstrukciója állt. A biztonság többé nem termék volt, amit a rendőrség állított elő, vagyis nem egy gyártási folyamat végeredménye, amely mindig is azt feltételezte, hogy a „termelésben” részt vevők a terméket megtervező és a technológiát előíró államnak kellett megfeleljenek. Nagyjából a hetvenes évek elejétől azonban *kettős megfelelési* kényszerrel szembesült a rendőrség. A paramilitáris rendszer figyelmen kívül hagyhatta, sőt figyelmen kívül kellett hagynia a lakossági igényeket, és kizárólag a gazdasági és a politikai hatalom igényeire figyelt. Ennek következtében pedig egy olyan szervezeti rendszert építettek fel, amelyik *izolálta* a rendőrt a lakosságtól. A rendőr, akit leginkább a „broad back and weak mind” (széles váll és semmi ész), azaz a fizikai erő és a képzettség hiánya jellemzett (Baily 1989: 67), alkalmatlan volt arra, hogy észrevegye, megértse és kezelni tudja a közösségek biztonsági problémáit. A kettős kötés azonban az első pillanattól lehetőséget adott ellentmondásokra és feszültségekre, a szervezeti és a lakossági szemlélet ütközésére a rend-

őri gyakorlatban. Nézzük először az új követelményeket, majd azokat a feltételeket, amelyek között a rendőröknek naponta meg kellett alkotniuk a biztonságot, illetve fenn kellett tartaniuk a békét a településeken.

Mindeddig a rendőr munkája a jogszabályok kikényszerítéséből állt. Teljesen mindegy volt, hogy mit tett, minden fellépését és akcióját a jog érvényesítéseként fogták fel. A hatvanas évek végén azonban átértelmezték ezeknek a cselekvéseknek a jelentését, és több kutatás is felhívta a figyelmet arra, hogy a rendőrök a munkaidejük túlnyomó részében nem is a bűnözéssel foglalkoznak. Albert J. Reiss például a chicagói rendőrök munkáját vizsgálva arra jutott, hogy azoknak az eseményeknek a 83 százaléka, amivel a rendőrök foglalkoztak, egyáltalán nem bünyügyi jellegű. Thomas Bercal pedig a detroiti telefonos ügyeletre érkező hívásokat vizsgálva állapította meg, hogy a hívásoknak mindössze 16 százaléka állt valamiféle kapcsolatban a bűncselekményekkel (Reiss 1971: 75). Ez nagyon fontos szemléleti változást jelzett, hiszen először mutattak rá arra, hogy a lakosság milyen elvárásokkal és igényekkel fordul a rendőrséghez. Először vált fontossá, hogy a polgárok a rendőrséget valójában nem csak a törvény őrének tekintették, hanem szinte *mindenféle emberi problémával* hozzá fordultak. Bittner ugyanezt fogalmazta meg 1967-ben: „a rendőrség szerepe mindenféle emberi problémára irányul” – írta, ámde ezt kiegészítette még egy gondolattal, ami jól mutatja a kettős kötés ellentmondásosságát – mert bár mindenféle emberi problémával foglalkozik a rendőrség, de csak akkor, „ha azok megoldása megköveteli vagy megkövetelheti az erőszak alkalmazását” (Bittner 1970: 44).

A legfontosabb változás talán az volt, hogy a rendőrséget *nem tekintették többé bűnüldöző szervezetnek*, hiszen több időt töltött „a családi konfliktusok rendezésével, mint a bankrablók üldözésével” (Wilson 1973: 294). A viszonyok menedzselése fontosabbá vált, mint a jog kikényszerítése, és a rendőr már nem a törvény, hanem *a béke őre* volt (Banton 1964: 127). Nyilvánvaló, hogy ezt lehetetlen volt elérni pusztán az erőszak alkalmazásával, hiszen az erőszak sokszor éppen békétlenséget és ellenségeskedést teremt. A korábbi korszakok legfőbb módszere, a rendőrök addigi identitásának alapzata, az erőszak a középosztály igényeinek megfelelően a hetvenes évektől új jelentést kapott. „Az a humán minőség, amely az erőszak alkalmazásához szükséges, inkompatibilis a »jó« mindenféle civilizált fogalmával [...] Áthidalhatatlan szakadék tátong a »jó ember«, és az »erőszakot jól alkalmazó ember« között” – írta Muir (1977: 48).

De ha nem a szabály, akkor mi garantálta a békét és a biztonságot? A szabályokkal az a probléma, hogy azok per definitionem vagy túlzottan szűkre szabják a cselekvés lehetséges körét, vagy ha nem, akkor nem tudnak mit kezdeni a döntési szempontok sokaságával. A szabályok megfogalmazói pedig inkább az utóbbit igyekeznek elkerülni. A másik probléma, hogy a szabályok nagyon rosszul, nagyon alacsony hatásfokkal működnek ott, ahol a viszonyok nem hierarchikusan strukturáltak, vagyis a rendszereken kívül. Márpedig a kettős biztonság épp arról szól, hogy csupán a társadalom bizonyos szegmenseit, leginkább a szervezeteket lehet strukturált rendszereként elképzelni és kezelni. A kettős viszony tehát abból adódott, hogy a településeken a társas kapcsolatokat és eseményeket csak bizonyos speciális esetekben lehetett a szabályok alapján megérteni, ugyanakkor ezekkel szervezeti rendszereknek kellett foglalkozni, és maguk a rendőrök is ez utóbbiakhoz tartoztak. A jog hatálya alá tartozó speciális esetektől eltekintve, a mindennapi cselekvések alapját sokkal elvontabb, a szabad döntéseknek tág teret adó tényezők, az *értékek* alkották. A társadalmi valóság pedig a középosztály értékrendje szerint konstruálódott meg. Ezért vált annyira fontos-

sá a szubjektív biztonság. A rendőr sem jelenhetett meg többé úgy, mint akinek semmi köze sincs ezekhez az értékekhez, az „izomagyú” és „bikanyakú” rendőrök azonban alkalmatlannak voltak az új feladatra, vagyis arra, hogy a *középosztály értékrendjét megtestesítsék* (Bailey 1989: 167). A hatvanas évek második felétől tehát figyelni kezdenek arra, hogy milyen *társadalmi hatásai* vannak a rendőri tevékenységnek, és arra is, milyen feltételeknek kell a rendőrségnek megfelelnie ahhoz, hogy működése a középosztály értékeit jelenítse meg a döntéseiben és akcióiban. Peter K. Manning kitűnően foglalta össze ezeket az értékeket 1977-ben megjelent könyvében. A korábbi hierarchikusan megosztott társadalomban a rendőr a decens osztályokat szolgálta, a helyzet azonban radikálisan megváltozott: a rendőr tevékeniségének alapja immár a társadalmi konszenzus lett, ezért a rendőr nem a felső osztályokat, hanem „a társadalmat mint morális egészet szolgálta”, konkrétabban a középosztályt, de ha annak tagjai megsértették az értékeket, akkor velük szemben is alkalmazta a jogi szankciókat. A rendőr tehát „általában véve azt a konszenzusra alapuló morális rendet szimbolizálja” – írta Manning – „amely minden egyes polgárra érvényes, és egyenlő védelemre jogosítja őket” (Manning 1977: 111–112). A rendőrnek társadalmi csoportok, kultúrák, polgárok és intézmények között kellett közvetítenie, mert ezek közül egyik sem birtokolta már teljes egészében a hatalmat. A középosztály maga is tagolt volt, az azonos értékekre többféle kultúra is támaszkodott. Senkinek sem volt érdeke, hogy a társadalmi rétegek állandó harcban álljanak egymással, ahogyan hajdan az osztályok. Ebben a helyzetben a megérteni képtelen, katonás rendőr csak zűrzavart tudott okozni, mert alkalmatlan volt a konfliktusok kezelésére, azokat csak elnyomni vagy épp ellenkezőleg, kiélezni lett volna képes.

Az értékek középpontba kerülésével két igen fontos változás következett be. Az egyik, hogy a rendőri tevékenység immár *szakmai tudást* igényelt. Ez azonban – úgy gondolták – nem volt elsajátítható az iskolapadban, hanem csakis a gyakorlatban. „A járőr” – érvelt 1973-ban James Q. Wilson – „nem bürokrata, és nem is magasan képzett szakember (*professional*), inkább *mesterember (craft)*. És mint a legtöbb mesterségnek, ennek sincs általános érvényű, írott ismeretanyaga, és nincsenek részletes viselkedési előírásai, röviden, sem elmélete, sem szabályai nincsenek. Megtanulni is csak a gyakorlatban, az inasévek alatt lehet, nem az akadémián” (Wilson 1973: 283). Ez azonban csak a kiindulópont volt, mert a későbbiekben egyre nagyobb jelentőségre tett szert mindaz, amit már az akadémián megtanulhattak a leendő rendőrök, és a rendészet elméletének kidolgozása is egyre több kutatót vonzott, de csak a következő modellben eredményezett jelentős változást. Bizonyíték erre, hogy a nyolcvanas évek elején Greenhill még mindig megállapíthatta, hogy a rendőrök tipikusan a munkásosztályra jellemző kategóriákban fogták fel a saját munkájukat, úgy képzelték el magukat, mint „a jog iparosmesterét (*master craftsman of the law*), aki a jogelméletet tekintve iskolázatlan ugyan, de a legteljesebb mértékben jártas a gyakorlati jogi feladatok elvégzésében” (Greenhill 1981: 54). Ahhoz azonban, hogy a megfelelő hatást váltsa ki, a rendőrnek dramaturgiaiilag meg kellett szerkesztenie minden egyes akcióját, vagyis a kontrollt. A „rendőri munka dramatizált akció, amely a lakossági elvárások és a rendőrségi tevékenység eredményei között fennálló ellentmondások között közvetít” (Manning 1977: 139, lásd még Manning 1977: 17). A hangsúly a jogszabályok alkalmazásának *módján* volt, azon a némileg misztikusnak elképzelt tudáson, amihez a rendőr csakis a gyakorlatban juthatott hozzá, vagyis amit csak és kizárólag maguk a rendőrök ismertek igazán. Valójában azonban az idézett szerzőkkel együtt egyre többen dolgoztak éppen ennek a kívülálló számára hozzáférhetetlen, hermetikusan elzárt tudásnak a megfejtésén.

A második változás ezzel függött össze. A társadalmi hatás szempontjából egyre fontosabbá vált ugyanis megtudni, hogy vajon milyen sajátosságai vannak és miből ered a rendőrök titkos tudása. Az informális, mindaddig rejtett és ellenőrizhetetlen világ, a *rendőri szubkultúra* is így került a figyelem középpontjába.¹² Mind világosabbá vált, hogy a rendőri szubkultúra képes arra, hogy teljesen más értékeket juttasson érvényre, mint amelyek a középosztály nem hierarchikus világának alapját alkották. Az izolációs hatások kiváltotta „ostrommentalitás”, a cinizmus, a korrupció, a „hallgatás törvénye”, az informális csoportok bajtársiassága, a rendőri hatalom szelektív felhasználása, aminek következtében a brutalitás és az előítéletek elfogadottá válnak, mind a spontán módon alakuló rendőri szubkultúra elemei voltak, és mind ellentétesek a Manning által oly szépen megfogalmazott feladatokkal. Arra viszonylag gyorsan rájöttek, hogy a rendőrség társadalmi hatása kiszámíthatatlanná válik, ha nem sikerül befolyásolni a foglalkozási kultúrát. Pontosan ez a foglalkozási kultúra az, amit a gyakorlatban adnak át egymásnak a rendőrök, egészen szélsőséges esetben még az is előfordulhat, hogy bármit is akar a középosztály, bármilyen viselkedési szabályokat is ír elő, a rendőrök azt tesznek, amit ők akarnak.

Fontos kérdéssé vált tehát, hogy milyen módon lehetséges befolyásolni a rendőrök foglalkozási kultúráját. A feladat egyszerűnek látszott: a lehető legszűkebb területre visszaszorítani a negatív társadalmi hatást okozó szubkulturális mintákat. Az egyik lehetőség a jelentkezők szelekciója, illetve a szelektálás szempontjainak kialakítása volt. Feltételezték például, hogy a képzetlenebb jelentkezők inkább magukénak fogadják el a középosztály értékeit, mint a képzetlenek, ezért képzettségi limitet vezettek be. Feltételezték azt is, hogy az ellenőrzés jelentősen csökkentheti a helytelennek gondolt magatartást a rendőri állományban. Vagyis, míg az elrettentés szerepe a szervezeten kívül csökkent, belül megőrizte a jelentőségét. A szervezeti kultúra változásának szintén hatása volt a rendőri szubkultúrára. Az utóbbi azonban továbbra is latens maradt, és bár a kutatásokból egyre teljesebb képet kaptunk, ez csak mérsékelten befolyásolta a rendőrségi szervezetek tényleges belső viszonyait. Ebből pedig ambivalens társadalmi hatások következtek. Vegyük figyelembe azt is, hogy a bűnüldöző, post festum reagáló rendőrséghez viszonyítva a középosztály értékeinek képviselője azal a következménnyel járt, hogy a magánszféra korábbi határait fel kellett adni. A rendőrség az események újabb körét vonta ellenőrzése alá, és ez a folyamat a későbbiekben is folytatódott. Mivel a rendőrség egyre inkább az emberi problémák széles körével foglalkozott, mindinkább behatolt az egyének magánszférájába, a személyes kapcsolatok területére, amit korábban csak a tradíció szabályozott. Jellemző ebből a szempontból, hogy a hetvenes évek elején egy a rendőrök számára készített szociológia tankönyv már arról elmélkedett, hogy a rendőr veszi át a családfő korábbi helyét. „A társadalmi ellenőrzés feladatát egykor a család, mindenekelelt a családfő végezte el [...] A családi vezetés hagyományos, patriarchális formája azonban nemzedékről nemzedékre veszít az erejéből. A törvények egyre inkább megfosztják a családfőt a kontroll lehetőségétől, és azt a bíróságoknak kezébe adják. [...] A családfőtől elvett hatalommal azt az egyént ruházzák fel, akinek a legritkább esetben van köze azokhoz, akik felett ezt a hatalmat gyakorolja. Ez a személy manapság a rendőr” (Kennedy és Kennedy 1972: 25–26).

¹² Csak néhány fontosabb művet említenék azok közül, amelyek legelőször foglalkoztak a rendőrök foglalkozási kultúrájával: Skolnick (1966); Niederhoffer (1969); Gondsmith és Goldsmith (1974) (az addig elkészült legfontosabb tanulmányok gyűjteménye).

A kettős megfelelési kényszernek a kaszárnya, illetve a gyár¹³ jellegű működési mód már nem tudott megfelelni. Sokkal alkalmasabbnak látszott erre a feladatra a *hivatal*, amely az ügyek meghatározott típusainak kezelésére szerveződött. A polgárok a hivatalhoz fordultak, hogy intézze el az ügyeiket, amelyekből aztán aktákat készítettek és a hivatali ügymenetnek megfelelően feldolgozták azokat. Ez a munkafolyamat a korábinál sokkal kevésbé tűrte meg a pozicionális hierarchiát, viszont szükség volt a munkamenet megszervezéséhez egyfajta funkcionális hierarchiára. Bár a parancs ebben a hivatali rendszerben egyre értelmetlenebbé vált, továbbra is parancsként működtették a vezetői döntéseket, ami természetesen viszhatalhatott a szervezeti viszonyokra, és ellentmondásossá, sőt időnként kaotikussá változtatva azokat. A szervezeti kultúra a feladatdeterminált alá- és mellérendeltségeket egyaránt elfogadta, a foglalkozási kultúrában pedig devianciává váltak a korábban tolerált tulajdonságok.

Ambivalens volt a rendőrség abban az értelemben is, hogy ugyanazok a rendőrök, akik mesteremberekként menedzseltek a közösségek viszonyait, vagy legalábbis igyekeztek ezt tenni, visszatérve a kapitányságra bürokrataként kellett viszonyuljanak az ügyekhez. Ez nyilván hatással volt az események szelekciójára is, másrészt olyan volt ez, mintha az egyik kezükkel a szubjektív, a másikkal pedig az objektív biztonságot építették volna. Ebben a modellben azonban a rendőrök kétségkívül a szervezethez tartoztak és nem a polgárok konkrét közösségéhez. Elvontan jelenítették meg a társadalom morális egységét, amit viszont olykor konkrétan megkérdőjelezett a korrupció vagy éppen a brutalitás.

III. típus: A biztonság, mint a szociális tér minősége

Az oktrojált és többszörös valóságokat a kilencvenes évektől kezdődően váltotta fel a multimodális valóság. Az elkülönülő szférák helyébe a közös élmények sokfélesége került. A valóság szféráinak versenye akkor szűnhet meg, ha közülük a legfontosabbak elveszítik az önállóságukat. Ilyesmi történt a hatalommal, amikor kiderült róla, hogy működésének hatékonysága nagymértékben attól függ, hogy képes-e lemondani korábbi függetlenségéről. A hatalomnak valójában már nincs szüksége önálló valóságra, és nem is szabad, hogy legyen neki. Pontosabban, csak annak a hatalomnak van szüksége önálló valóságra, amely nem a polgároktól ered, amely nem folyamatosan, nap mint nap megújuló felhatalmazás, amelynek valósága nem közös azokkal, akiktől a felhatalmazás ered. Ha elfogadjuk ezt, akkor a hatalomnak mindarról le kell mondania, amit eddig magáról hitt. Ettől kezdve a biztonság nem a hatalom és intézményei tevékenységének eredménye, ahogyan volt, azaz a biztonságot mások és másként konstruálják, mint korábban. „A biztonságos társadalmat az abban érdekelt lakosság aktivitása hozza létre és alakítja ki. [...] A különböző csoportok és a különféle cselekvők hozzájárulása, valamint a hatalommal felruházott és szolgáltató intézmények (*authorities and services*) koherens politikája (*policy*) rendkívül fontos” (Bruggeman, Branteghem és Van Nuffel 2007: 5). Tehát nem a lakosság decens vagy középosztályhoz tartozó részének, hanem a teljes lakosságnak és az intézményeknek a kooperációja szükséges.

13 A kaszárnya és a gyár egyaránt merev, hierarchikus, parancsuralmi rendszerben működött. Mind a közkatoná, mind pedig a gyári munkás alárendelt helyet foglalt el, és a munkamegosztásbeli helyzetéből adódóan képtelen volt átlátni a tevékenység egészét. Legalábbis így látszott ez a hierarchia csúcsairól, alulról azonban sokszor csak az elembertelenítően értelmetlen mechanikus vagy éppen rituálisan ismétlődő cselekvések látszottak, értelmetlenné téve a munkafolyamat egészét.

A közös valóságot többé nem a hatalom szervezetei állítják elő és nyújtják át készen a polgároknak, hogy később már csak kontrollálják, eléggé vigyáztak-e a hatalom ajándékára. A közös valóságot a nagyon is eltérő kondíciókkal rendelkező polgárok *lokálisan* formálják meg, az intézmények szakemberei pedig segítenek nekik ebben. Így nem sok értelme marad a korábbi objektív-szubjektív megkülönböztetésnek, ezért annak helyére az *együttélés minősége*, az élhető társadalom kerül.

A rend a hierarchiák eleve adott biztonsága volt és nem igényelt cselekvő hozzájárulást, az objektív-szubjektív dualitás ellenben már folyamatos beavatkozást követelt. A hálózati társadalom a biztonság tekintetében is újabb változásokat eredményezett. A biztonság ugyanis többé nem található meg semmilyen stabil formációban, hanem „szétszóródik” a globális (Castells 2006: 86), vagy esetünkben inkább a lokális hálózatokban. Amennyiben a társadalom valóban a „Hálózat és az Én bipoláris szembenállása körül szerveződik”, ahogyan Castells gondolja (2006: 36), akkor az együttélés minősége és a biztonság valószínűleg attól függ, hogy az egyének bekapcsolódnak-e és miként a hálózatként működő társadalomba. Minél több csoport vagy csak egyén marad kívül ezen a hálón, annál kevésbé lesz biztonságos az a település vagy lokalitás. Van kutatás, amely azt bizonyítja (Krémer 2009: 75–88), hogy a települések szociális terének minősége jelentős mértékben attól függ, hogy a lakosok képesek-e alkalmazkodni, nyitottak-e a változásokra, befogadják-e az idegeneket és hajlandóak-e segíteni egymásnak. Mindezek szorosan összefüggnek egymással. Az alkalmazkodási képesség, mint a leghatékonyabb túlélési stratégia a biztonság szempontjából azt jelenti, hogy az alacsonyabb alkalmazkodási készség csökkentheti a biztonságot. A legerősebb kapcsolat azonban a „befogadás” és az „egymás segítése” között áll fenn. A máshonnan érkezők, azaz a mások befogadása annál erősebben van jelen egy közösség életében, minél inkább segítik egymást a tagjai. Megfordítva, *az újonnan érkezők, az „idegenek” befogadására való képesség nagymértékben befolyásolja a lakosok egymáshoz viszonyulásának minőségét*, azt például, mennyire hajlandóak segíteni egymásnak. Azt állítom, hogy a biztonság a posztmodern társadalmakban az együtt élők közötti viszonyok minőségén alapszik. *Minél nyitottabb, alkalmazkodóképesebb, befogadóbb egy-egy közösség, annál biztonságosabb*. Megfordítva: minél bezárkózóbb, merevebb és kirekesztőbb, annál veszélyesebb, bizonytalanabb egy társadalom.¹⁴

Ez a biztonság *kollektív empátiát* feltételez, azt, hogy a másokkal történőt úgy fogják fel, mint a maguk számára lehetséges eseményt. Nem arról van tehát szó, hogy a közösségeknek kellene empatikusnak lenniük, hanem arról, hogy az empátiának a közösségi érintkezés és problémakezelés elengedhetetlen feltételévé kell válnia és mindenkire vonatkoznia kell. A biztonság másrészt *projekcióvá* válik, és nem arról szól, ami megtörtént, hanem arról, hogy ezután mi történhet. Minden korábbi biztonságkonstrukció a múltat mutatta fel a jelen biztonságaként, csak hogy ez most már lehetetlen és teljesen értelmetlen is. A megtörtént események csak a korábbi feltételezésekre vonatkoztatottan értelmezhetők, és ha közös valósággá lesznek, akkor újabb predikciókat eredményeznek. A biztonság, akár csak a bizonytalanság, *jövőbeli események minőségére vonatkozó feltételezés*, amelynek ennek következtében nincsen „objektív” alakja. Ezek a feltevések csak bizonyos mértékig magyarázhatóak vagy vezethetőek le a múltbeli eseményekből. Pontosabban, csakis akkor következtethe-

14 A második generációs bevándorlók és a szélsőjobboldal által elkövetett merényletek arra mutatnak, hogy a biztonságot éppen azok fenyegetik a leginkább, akik nem tudnak mit kezdeni a társadalmak nyitottságával.

tünk a múltban történt eseményekből nagy határozottsággal és kevés kétkedéssel a jövőben történőkre, ha azok létrejötteinek feltételei és módjai nem változnak, vagyis ha azt gondoljuk, hogy ugyanúgy történnek majd a dolgok, ahogy korábban, úgy, ahogyan mindig is. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha az egyének cselekvései és lehetőségei kötött pályán mozognak, amelyről nem térhetnek le. Mivel azonban ez a feltételezés nem igazolható, sőt az ellenkezőjére sokkal több érv és bizonyíték található, a jövőbeli események csak nagyon hozzávetőlegesen, igen nagy hibaszázalékkal becsülhetőek meg a múltbéliekből. Mégis, a közös valóságban együtt élők mindig feltételezik, hogy a jövőbeli események egy meghatározott módon és valószínűséggel fognak végbemenni. Ez azért lehetséges, mert ott az együttműködés jellegére, az egyének egymáshoz viszonyulásának módjára vonatkozóan elfogadott, közös feltevések működnek. Nyilvánvaló, hogy egészen mást kell, hogy jelentsenek a társadalmi problémák a biztonságban ebben a konstrukciójában. Társadalmi problémának minősül minden olyan magatartás, bárki teszi is, ami sérti a kollektív empátiát, és akadályozza az egyéneknek a kooperációban egyenrangú félként való részvételét.

III.2. A rendőrség mint szolgáltató (*community policing*)

A biztonságot érintő leglényegesebb változás az volt tehát, hogy a hatalom elveszítette az önálló valóságát. A rendőrségnek erre úgy kellett válaszolnia, hogy kétség se maradjon, hogy továbbra is a hatalom megjelenítője és képviselője. A társadalom morális entitásként való megkonstruálása azt feltételezte, hogy a hatalom, pontosabban a középosztály hatalma a többi csoporttól függetlenül is képes megformálódni, és a középosztályhoz tartozó rendőr mintegy magától értetődő módon úgy dramatizálja az eseményeket, hogy pont az elvárt értékek reprodukálódjanak. A hatalom által megjelenített valóság tehát a középosztály közös valósága volt. Ezt, miként a hierarchia rendjét is, bizonyos értelemben oktrojálnak tekintetjük, hiszen mindenki más számára a decens osztályok, illetve a középosztály konstruálta meg. A társadalom azonban többé már nem létezett morális egészként, nem létezett úgy sem, mint a középosztály dominálta kultúrákból kialakított intézményrendszer. A posztmodern társadalom kultúrák sokaságának együttélését és egymásra hatását hozta magával, legyenek azok különböző miliók, vagy vallásilag, etnikailag, nemzetiségileg stb. differenciáltak (lásd pl. Schulze 1992), aminek következtében többszörösen átfedik egymást és hatással vannak egymásra, valamint a közös valóságra. Az értékek inkább a kultúrák közötti *közvetítőkként* szerepelnek, így téve lehetővé az együttélést. Ebből viszont az következik, hogy önmagukban, vagyis a közvetítettek nélkül nem sokat árulnak el a társadalomról.

Mindez azt igényelte a közös valóság konstruálásában részt vevő intézményektől, hogy *kooperáljanak* egymással és a lakosság különböző csoportjaival is. Már nem volt elég megérteni az adott településeken uralkodó kultúrát, meg kellett érteni azt is, hogy egyetlen kultúra uralkodásából csak nehezen kezelhető konfliktusok származhatnak. A rendőrségnek a sokféleségből származó konfliktusokkal úgy kellett foglalkoznia, hogy a sokféleség fennmaradjon, és hogy a különböző kultúrák elfogadják egymást. *Hozzá kellett tehát járulnia a kollektív empátia kialakulásához*, ami lehetetlen lett volna, ha a rendőrök maguk nem lettek volna empatikusak. Éppen ezért minden korábbinál nagyobb jelentősége lett a képzésnek és továbbképzésnek, a véleménycseréknek és a kutatásoknak. A rendőrök empatikuságára vonatkozó igény megjelenése pedig elképzelhetetlen lett volna akkor, ha a társadalmat valamiféle elvont, az egyének és a kultúrák felett lebegő, vagy éppen rájuk nehezedő en-

titásként fogták volna fel.¹⁵ A rendőrnek tehát a társadalmat az egyes településeken és/vagy térségekben élő egyének közösségeiként kellett megértenie. A rendőrség nem volt a biztonság megalkotásának főszereplője többé, inkább olyan lett, mint a *katalizátor*, hiszen a biztonságot csakis az abban érdekelt és érte cselekvő lakosság hozhatja létre és alakíthatja ki. A közbiztonság *társadalmi koprodukcója* az új, szolgáltató rendőrségi modell lényege, ez pedig „megvalósíthatatlan a hagyományos, esetorientált, bürokratikus gyakorlat segítségével” (Friedmann 1992: 170).

A biztonság most már olyan szervezetet igényel, amelyik képes a mindennapi tevékenységben és problémamegoldásban közreműködni, és nem hivatal, amely csak a szabályzatban rögzített ügypéldákkal foglalkozik s azokat aktákká konvertálja. A rendőrség, mint a biztonság katalizátora a helyi társadalmak által definiált problémák megoldásában nyújt segítséget, nem vár a következményekre, megpróbál elébük menni, ezért a tevékenységében minden korábbinál fontosabbá vált a *bűnmegelőzés*. Feladata olyan foglalkozási kultúrát igényel, amelyik a kritikai és a kreatív gondolkodást, a nyitottságot és az együttműködési készséget preferálja. A *community policing* – amit így fordítás nélkül használnak szinte valamennyi európai nyelven – alapját nem a szervezeti struktúra vagy valamiféle hierarchia, és nem is a technikai eszközök alkotják, hanem az a *kultúra*, amely mindezt életre kelti, amely meghatározza a rendészetre vonatkozó törvényeket, az alkalmazottak egymáshoz és a polgárokhoz való viszonyát, feladatait és a feladatok teljesítésének módját általában és speciálisan az egyes esetekben. Ahhoz, hogy a *community policing* működhessen, két területen kellett radikálisan megváltoztatni a rendőrséget. Mindenekelőtt át kellett formálni a *társadalomhoz való viszonyát*, vagyis szakítani kellett azzal, hogy a szervezet a biztonságot önmagára reflektálásként konstruálta meg, melynek indikátora az eredményesség (*efficiency*), azaz a szervezet által meghatározott sikerkritériumok teljesítése volt. A sikerkritériumokat a szervezet most már kívülről kapja, nem ő határozza meg, hanem a helyi közösségek, ezért a szervezetnek kifelé kell figyelnie, oda, ahonnan értékei, normái és sikerkritériumai származnak. A társadalmi hatást kell szem előtt tartania, vagyis a hatékonyságra (*effectivity*) kell koncentrálnia, arra, hogy milyen következményekkel jár a tevékenysége. A szervezeten belüli viszonyokat sem lehetett érintetlenül hagyni, hiszen azok korábban az eredményesség szempontjai szerint alakultak ki. *Demokratizálásuk* nélkül reménykedni sem lehetne a szükséges társadalmi hatásban.

A hatékonyság megkövetelte, hogy a szervezet ne önmagára, hanem arra a közösségre koncentráljon, amelyikben tevékenykedik, a rendőrségnek tehát integrálódnia kellett a helyi társadalomba. Ez azért volt fontos, mert az integráció jóval azelőtt lehetővé teszi a közösségekben éppen kialakuló társadalmi problémák természetének megértését, mielőtt azok konfrontációvá változnának és rendőrségi választ kellene adni rájuk. A rendőrség immár nem azért figyeli és elemzi a közösségeket, hogy magatartásukat szankcionálja, hogy büntetéseket szabjon ki rájuk, hanem azért, hogy segítségükre legyen problémáik kezelésében. A helyi társadalom a rendőrségi szolgáltatások fogyasztója, elvárásokkal fordul a rendőrök felé, a rendőrségnek ezekre az elvárásokra, és nemcsak egyik vagy másik domináns cso-

¹⁵ A magyar nyelvben sajnos elveszett, illetve ki sem alakult az a kapcsolat, ami a társulás és a társadalom között fennáll, sokkalta könnyebben fogadjuk el azt az abszurdumot, hogy a társadalom az egyének társulása nélkül, tőlük, azaz tőlünk függetlenül is létezhet, mint más európai nyelveket beszélő népek. A magyar társadalom szóban ugyanis semmi nem utal a társulásra. A kollektív empátiának azonban éppen az az előfeltétele, hogy elhiggyük, magunk is részesei vagyunk a közös valóság megalkotásának.

portéra kell figyelnie, éppen úgy, ahogyan az önkormányzatok és más szolgáltató közintézmények elvárásaira is. A rendőrség tehát integrálódott a helyi társadalomba (Bruggeman, Branteghem és Van Nuffel 2007: 62–66). Az integrációnak azonban vannak korlátai, sohasem jelenti annak a 19. századi modellnek a visszaállítását, amelyben a helyi politikai elit óhajait kellett teljesíteni. A rendőrségnek nemcsak a helyi, hanem a törvényekben megfogalmazott közös valóságot, vagyis a társadalom egésze számára létfontosságú közvetítő értékeket is képviselnie kell.

A helyi társadalomba integrált rendőrök nem a politikusoknak, és nem is elsősorban a főnökeiknek, hanem az adott közösségnek felelősek a tetteikért. Ennek két szervezeti feltétele van. Mivel a helyi rendőrséget nem szükséges többé felülről irányítani, arra sincs szükség, hogy a szervezetben olyan hatalmi pozíciók legyenek, amelyek függetlenek a helyi közösségektől. A második pedig az, hogy a rendőrségi szervezeten belüli hierarchia ne különbözzön lényegesen a piaci, szolgáltató vállalatokon belüli hierarchiától. Ha ezek a feltételek megvannak, akkor a rendőröknek képesnek kell lenniük rá, hogy elmagyarázzák, miért az adott módon reagáltak a közösség igényeire. Kötelességük az is, hogy a biztonsághoz való saját hozzájárulásukról elszámoljanak. Az elszámolás azt jelenti, hogy a közösség dönthet a rendőrség és a rendőrök teljesítményéről, mert a hatalom, amit a rendőrök gyakorolnak, csupán általuk adott *felhatalmazás*, és a felhatalmazóktól, vagyis a lokális társadalom tagjaitól sohasem idegeníthető el. A szolgáltató rendőrség csak akkor maradhat legitim, ha a polgárok és a civil intézmények számára *átlátható* és általuk *ellenőrizhető*. A statisztika teljesítménymérő szerepét ez a folyamat végképp megpecsételte, amennyiben ugyanis a rendőrség valóban integrálódott és tevékenysége transzparenssé vált, már semmit, vagy alig valamit mondanak a statisztikai adatok arról, hogyan dolgoznak a rendőrök. Teljesítményük minőségét csak munkájuk társadalmi hatásain lehet lemérni, erről viszont semmit sem mondanak a bűnözési rátára vonatkozó statisztikai adatok (Harcourt 2001: 110).

Mindez megvalósíthatatlan a *szervezeti demokrácia* kialakítása nélkül, amelynek két elengedhetetlen feltétele van. Az egyik a főnök-beosztott viszony átalakítása, a másik az egyes kapitányságok önállóságának megteremtése. A szervezeten belül alárendelt helyzetben lévő rendőrök maguk is alárendeltségeket keresnek és hoznak létre a társadalomban. A multikulturális, vagy ha úgy tetszik, interkulturális társadalmakban az egyes csoportok emancipációja nagyon függ attól, hogy milyen a közhatalmi intézményeken belüli demokrácia. Szervezeti demokrácia nem létezik a *feladatorientált kritika* elfogadása, sőt megkövetelése nélkül, amely nélkülözhetetlen a feladatok ellátásához, és egyaránt irányul a partnerek, a lakosság és a rendőrség saját szerepére és tevékenységére. Ezenkívül a szervezeti viszonyok demokratizálásának kritériuma a *következményorientáltság*, vagyis az, hogy a rendőrségnek minden cselekedeténél szem előtt kell tartania, hogy az adott településen létrejön, illetve megmaradjon a különféle csoportok egymás iránti megbecsülése. A szolgáltató rendőrségben megengedhetetlen, hogy a feladatok, a kompetenciák és a felelősség alanyai beazonosíthatatlanok legyenek, és így sikertelenség esetén kivonhassák magukat a felelősség alól, illetve átháríthassák azt a beosztottaikra. Nyilvánvaló, hogy a változó közösségek változó elvárásainak képtelen lenne megfelelni egy merev, alkalmazkodásra képtelen szervezet. Az *innovációnak* ezért meghatározó szerepe van a szolgáltató rendőrség működésében. Ehhez az eredményeket folyamatosan össze kell vetni a hosszú távú célokkal és feladatokkal, a menedzsmentnek pedig folyamatosan arra kell ösztönöznie az alkalmazottakat, hogy új meg új megoldásokat találjanak ki és ismereteiket is folyamatosan megújítsák. Ugyancsak a szervezeti demokrácia kritériuma a

bürokratikus struktúrákat figyelmen kívül hagyó együttműködési mód a rendőrségen belül és a partnerekkel való együttműködésben egyaránt (Harcourt 2001: 26–30).

A szolgáltató rendőrség igényeinek nem felelhetett meg a bürokratikus és centrálisan irányított szervezeti struktúra még ott sem, ahol ez volt a történelmileg kialakult modell. Sokkal hatékonyabban működhetnek együtt a rendőrök és az önkormányzatok, a civil szervezetek és a polgárok, ha a rendőrséget *lokálisan* szervezik meg. A paramilitáris rendszerekben kialakult centralizáció és a döntések kisajátítása egyetlen központ számára teljesen megbénítja a rendőrség működését, figyelmen kívül hagyják a társadalmi hatásokat, mert alárendelik azokat a politikai és szervezeti igényeknek. A szolgáltató rendőrséget ezért úgy szervezik meg, hogy a lokálisan kezelhető feladatokat (bűnmegelőzés, közbiztonság, közlekedés stb.) önálló, helyi szervezetekre bízzák. Ezek természetesen együttműködnek egymással, de nincsenek sem egymásnak, sem pedig valamiféle mindentudó központnak alárendelve. Természetesen vannak olyan feladatok is, amelyek nem oldhatóak meg helyileg, és amelyek speciális tudást igényelnek (emberkereskedelem, szervezett bűnözés, drog, terrorizmus stb.). Ezeknek a feladatoknak az ellátására országosan szervezett, a lokális rendőrségekkel semmiféle alá-fölé rendeltségi viszonyban nem lévő rendőrséget hoznak létre, illetve ezek együttesen alkotják a rendőrséget azokban az országokban, ahol a szolgáltató modell működik.

Az Európai Unió jelenleg még nem rendelkezik egységes, minden ország politikusai és rendőri vezetői által elfogadott koncepcióval, habár a rendőrségi szakértők között egyre inkább magától értetődő a community policing társadalmi hatékonysága, ezért mindinkább ezt tekinthetjük a jövő, közös rendészetpolitika alapjának. Skandináviában, a Benelux államokban, Nagy-Britanniában, Írországból és Németországban ennek különféle változatai szerint szervezik a rendőrséget. Franciaországra és a mediterrán államok rendészeti koncepcióira is egyre nagyobb hatással van ez a felfogás, sőt a volt szocialista országok közül több is (Lengyelország, Csehország, Szlovákia) ennek megfelelően szervezte át a rendőrségét. Magyarországon azonban még mindig az 1950-es években bevezetett paramilitáris, centralizált, parancsuralmi rendszer van érvényben.

Hivatkozott irodalom

- Badburn, N. M. (1969): *The Structure of Psychological Well-Being*. Chicago: Aldine.
- Baily, William G. (szerk.) (1989): *The Encyclopedia of Police Science*. New York & London: Garland.
- Banton Michael (1964): *The Policeman in the Community*. London: Tavistock.
- Becker, Howard S (1963): *Outsiders: Study in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press of Glencoe.
- Berger, Peter és Thomas Luckmann (1991 [1966]): *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books. Magyarul (1998): *A valóság társadalmi felépítése*. Budapest: Józsefvég.
- Bittner, Egon (1967): *The Functions of the Police in Modern Society. A Review of Background Factors, Current Practices, and Possible Role Models*. Cambridge, MA: Oelgeschlager, Gunn and Hain.
- Bittner, Egon (1970): *The Functions of the Police in Modern Society. A Review of Background Factors, Current Practices, and Possible Role Models*. Cambridge, MA: Oelgeschlager, Gunn and Hain.
- Bruggeman, Willy, Jean-Marie Van Branteghem és Dirk Van Nuffel (szerk.) (2007): *Toward an excellent police function*. Brüsszel: Uitegeverij Politeia.
- Campbell, Angus, Philip E. Converse és Willard L. Rodgers (1976): *The Quality of American Life. Perceptions, Evaluations and Satisfactions*. New York: Russell Sage.
- Castells, Manuel (2006): *Az identitás hatalma*. Budapest: Gondolat–Infonia.

- Ellis, Havelock (1911): *The Race-regeneration*. New York: Moffar, Yard & Company.
- Freeman, R. Austin (1921): *Social Decay and Regeneration*. New York: Constable and Company.
- Friedmann, Robert R. (1992): *Community Policing. Comparative Perspectives and Prospects*. New York: St. Martin.
- Fuller, Richard C. és Richard R. Myers (1941): Some Aspects of a Theory of Social Problems. *American Sociological Review* 6(1): 24–32.
- George, Henry (1898): *Social Problems*. New York: Doubleday & McClure.
- Goldsmith, Jack és Sharon S. Goldsmith (szerk.) (1974): *The Police Community. Dimensions of an Occupational Subculture*. California: Palisades.
- Greenhill, Norma J. (1981): Professionalism in the Police Service. In *Modern Policing*. David W. Pope and Norman L. Weiner (szerk.). London: Croom Helm.
- Harcourt, Bernard E. (2001): *Illusion of Order. The False Promise of Broken Windows Policing*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hahn, Harlan (1971): A Profile of Urban Police. In *The Police Community. Dimensions of an Occupational Subculture*. Jack Goldsmith és Sharon S. Goldsmith (szerk.). CA: Pacific Palisades.
- Husserl, Edmund (1998 [1936]): *Az európai tudományok válsága I*. Budapest: Atlantisz.
- Kennedy, Daniel és Bruce Kennedy (1972): *Applied Sociology for Police*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- Korinek László (1995): Objektív biztonság – szubjektív biztonság – félelem. *Magyar Jog* 42(6): 321–326.
- Krémer Ferenc (2003): *A rendőri hatalom természete. Társadalmi szerep és foglalkozási kultúra*. Budapest: Napvilág.
- Krémer Ferenc (2009): A (köz)biztonság jelentéséhez. *Rendészeti Szemle* 57(2): 62–90.
- Lee, Trevor és Robert W. Marans (1980): Objective and Subjective Indicators. Effect of Scale Discordance on Interrelationships. *Social Indicators Research* 8(1): 47–64.
- Linton, Ralph (1936): *The Study of Man*. New York: D. Appleton-Century.
- Manning, Peter K. (1977): *Police Work. The Social Organization of Policing*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Merton, Robert K. (2002): *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra*, Budapest: Osiris.
- Michels, Robert (1913): *Probleme der Sozialphilosophie*. Lipcse és Berlin: Teubner.
- Muir, William K. (1977): *Police. Streetcorner Politicians*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Niederhoffer, Arthur (1969): *Behind the Shield*. New York: Anchor Books.
- Park, Robert E., Ernest W. Burgess és Roderick D. McKenzie (1925): *The City*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Parsons, Talcott és Edward Shils (1962): *Toward the General Theory of Action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Rawls, John (1981): Kétfajta szabályfogalom. In *Tények és értékek. A modern angolszász etika irodalmából*. Lónyai Mária (szerk.). Budapest: Gondolat, 364–416.
- Reiss, Albert J. (1971): *The Police and the Public*. New Haven: Yale University Press.
- Reiss, Albert J. és David J. Bordua (1967): Environment and Organization. A perspective on the Police. In *The Police. Six Sociological Essays*. David J. Bordua (szerk.). New York: John Wiley and Sons.
- Remington, F. J., H. Goldstein és Sh. Krantz (1973): *Standards Relation to the Urban Police Function*. Recommended by the Advisory Committee on the Police Function, Institute of Judicial Administration, New York.
- Roberg, Roy R. és Jack Kuykendall (1990): *Police Organization and Management. Behavior, Theory, and Processes*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Rorty, Richard (1998): *Megismerés helyett remény*. Pécs: Jelenkor.
- Schulze, Gerhard (1992): *Die Erlebnisgesellschaft. Kulturosoziologie der Gegenwart*. Frankfurt: Campus.
- Skolnik, Jerome H. (1966): *Justice Without Trial. Law Enforcement in Democratic Society*. New York: Wiley.
- Skolnik, Jerome H. és James Fyfe (1993): *Above the Law. Police and Excessive Use of Force*. New York: The Free Press.
- Smith, Samuel G. (1912): *Social Pathology*. New York: Macmillan.
- Sofsky W. és R. Paris (1994): *Figurationen sozialer Macht. Autorität – Stellvertretung – Koalition*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Spencer, Herbert (1897): *The Principles of Sociology*. I. kötet. New York: D. Appleton. Magyarul részlet (2000): A szociológia elvei. In *Szociológiai irányzatok a XX. század elejéig. Olvasókönyv a szociológia történetéhez*. Felka Gábor, Némédi Dénes Somlai Péter (szerk.). Budapest: Új Mandátum, 59–103.
- Stoddard, Ellwyn R. (1968): The Informal „Code” of Police Deviancy. A Group Approach to „Blue-Coat” Crime. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science* 59(2): 201–213.
- Szamel Lajos (1992): A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. *Rendészeti Tanulmányok* 1(1): 3–31.
- Szikinger István (1998): *Rendőrség a demokratikus jogállamban*. Budapest: Sík Kiadó.
- Wilson, James Q. (1973): *Varieties of Police Behavior. The Management of Law and Order in Eight Communities*. Cambridge, MA: Harvard University Press.